

საქართველო

№ 11

სოფლილთაშის. — სოფლები

1911

ს ა რ ჩ ე ვ ი.

I—ნიკოლოზ ზებედესძე ცხვედაძეს სურათი.	1
II—მე წყარო ვარ...—ლექსი კ. აბაშიანიერელის	3
III—ზურაბის თარი,—(დასასრული) დემნა შრავაძელის	5
IV—ზღვის შვილი,—ვ. თამარაშვილის	12
V—შემოდგომა, — დ. თურდასანიერელის	25
VI—მოწყალე არწივი, — ლეკენდა, — გადმოკეთებული თეო- კანდეაკის	29
VII—ორი მხატვარი,—შემდეგი: (თარგმანი) დ. ავ'ლიანას.	32
VIII—ნიკოლოზ ცხვედაძე,—ნეკროლოგი ად. შიქაბერიძის	49
IX—ლევ ტოლსტოის ხსოვნას,— ილია ნაკაშიძის	56
X—უმათულო ტელეგრაფი, — (თარგმანი), — დ. ჯანაშვი- ლის	60

ნაპაღ უღი

საქმავვილს უპრნალი

წელიწადი მუხვიდე.

ნოემბერი, 1911 წ.

† ნიკოლოზ ზებედეშ-ძე ცხვედაძე.

ს ა რ ჩ ე კ ი.

I—ნიკოლოზ ზებედესძე ცხვედაძეს სურათი.	1
II—მე წყარო ვარ...—ლეკსი კ. სასმისპირელის	3
III—ზურაბის თარი,—(დასასრული) დემნა მრგველის	5
IV—ზღვის შვილი,—ვ. თამრაშვილის	12
V—შემოდგომა,—დ. თურდღასპირელის	25
VI—მოწყალე არწივი,— ლეკენდა, —გადმოკეთებული თეოკანდელაქის	29
VII—ორი მხატვარი,—შემდეგი: (თარგმანი) დ. ავალიანის.	32
VIII—ნიკოლოზ ცხვედაძე,—ნეკროლოგი ალ. შიქაბერიძის	49
IX—ლევ ტოლსტოის ხსოვნას,— ილია ნაკაშიძის	56
X—უმავეთლო ტელეგრაფი,— (თარგმანი), — დ. ჯანაშვილის	60

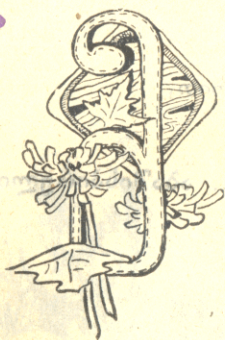

მე წყარო ვარ.

292

ე წყარო ვარ, მთების შვილი,
 მოკისკასე,
 მოწანწკარე...
 მწვანე მდელი, უცხო მტილი
 შვეითვისე, შვეიყვარე...

ხან ველს უმღერ წყნარ ძილის პირს,
 ტყეს მოუთხრობ მხიბლავ ზღაპარს...
 ხანაც ვკოცნი ნარნარ ზეფირს,
 ხან ვაღვიძებ მწვანე მთა-ბარს.

განთიადზე, როს ტოროლა,
 ცის ეთერში ხმასა ჰკარგავს,
 მოლივლივე დილის ცვარი
 ზურმუხტოვან მდელიას ჰქარგავს...

როს ბულბული ციურ სტვენით
 უცხო ჰანგებს აკისკასებს,
 გაღვიძებულ ბუნების გულს
 შვება-ლხენით
 ჰზიბლავს, ავსებს,

ოდეს სიო, ფრთა მსუბუქი,
 ტყეს დაღალეებს უხუკუკებს,
 პირველ სხივთა ოქროს შუქი
 დამიკოცნის ვერცხლის ტუჩებს,

დავეშვები ძირს სიმღერით,
 მოჩუხჩუხე მთისა წყარო ..
 მეც მსურს დავსტკბე მზისა მზერით,
 გავიხარო... გავიხარო!!!

კ. აბაშისპირელი.

ზურაბის თარი.

III

(დასასრული).

მ დროს, ჩემო გოგია,—წყნარად დაიწყო ზურაბმა და გოგიას თავზე ხელი დაალო,—შენ მესამე წელში ჩადექი; პატარა იყავ, ასე რომ შენ ეს ამბავი არ გახსოვს. მანამ შენ დაიბადებოდი, მე მყავდა უკვე შენსავით პატარა, ლამაზი, შავ-თმა-ხუჭუქა, შავ-თვალა ვახტანგი, ჭკვიანი—როგორი, რომ შენ არ ჩამოგივარდებოდა. მაშინ მეც ახალგაზრდა ვიყავი, ძიყვარდა ლხინი, მხიარულება და მეტადრე თარის დაკვრა; თარი ჩემთვის ყველაფერი იყო თითქმის.

— აქ ახლო სოფელში,—განაგრძო ზურაბმა:—ერთი ახ-

ნაურშვილი სცხოვრობდა თავის ოჯახით; ოჯახი და შეძლებული იყო, ღმერთს ყველაფერი მიეცა იმათთვის, მხოლოდ ერთი უბედურება დასტრიალებდათ თავს: დედიან-ბუდიანად ყველანი ქლეკით იყვნენ ავად; ის აზნაურშვილი მეომარიც იყო გვარად და სახელად ოთარი ერქვა;—ჰო და ეს ოთარი ჩვენის ოჯახის დიდი მეგობარი და ნათესავიც-კი იყო; ამიტომ ერთმანეთში ხშირად დავდიოდით, დიდი მისვლა-მოსვლა გვქონდა. ის თარი, ახლა რომ დარბაზში ჰკიდია, გოგი, წინად იმისი იყო და იმანვე მასწავლა დაკვრა. ისე მშვენივრად უკრავდა ოთარი, რომ იმის ხელში თარი სულ ჰკვნესოდა; ქვაც-კი ატირდებოდა იმის ყურის გდებით. ამბობენ, საკრავი თითქმის ყველას უყვარს, მაგრამ სნეულები და მეტადრე ქლეკით ავადმყოფები-კი მეტის-მეტს სიყვარულს იჩენენ და ხშირად შეუღარებელი დამკვრელებიც არიანო; იქნებ, სწორედ, ამიტომ იყო, რომ ოთარს თარის დაკვრაში ბადალი არა ჰყავდა.

რაკი ასეთის უღმობელის სენით იყო მთელი ოჯახი ავად, ოთარს თითქმის ყოველ წლივ შვილები ეხოცებოდა და ერთიც არ შერჩა. გულ-დამდუღრებული ოთარი დარდს იმით-ღა იქარვებდა, რომ ხშირად —თითქმის მთელი დღე—უკრავდა თარს. ბოლოს იმდენად გაუჩანაგა საწყალს ქლეკმა ოჯახი, რომ ცოლიც მოუკვდა და დარჩა მარტოდ-მარტო. მას შემდეგ, თარი როგორც ჩამოჰკიდა კედელზე, სიკვდილამდის ისე ეკიდა იმის ოთახში ხელუხლებლად. სიკვდილის უკანასკნელს წამს-კი, როცა მთელი ნათესაობა და ახლო მეგობრები თავს დავტრიალებდით საცოდავს, ის თარი მე მიანდერძა.

ზურაბმა მძიმედ ამოიოხრა და ცოტა შეისვენა. კატოს ცრემლები თვალებიდან დაბა-ღუბით ჩამოსდიოდა და მოწმენდას ვერ ასწრობდა; ორი სტუმარი გაქვავებულებივით შეჰყურებდნენ ზურაბს, ცნობის-მოყვარულობით გატაცებულნი, გოგია-კი მამას მუხლზე დაყრდნობოდა პატარა ხელით; ხელზე ნიკაპი დაებჯინა და მამას თვალს არ აშორებდა.

— აი, ჩემო ზურაბ, მითხრა სიკვდილის წინ ოთარმა, — განაგრძო ზურაბმა, აი, ვკვდები კაცი, სანთელივით დამაღწია შეუბრალებელმა სენმა; ცოლ-შვილი ამომიწყვიტა და ახლა მეც აღარ დამინდო; ვკვდები, ჩემი ჯერი დადგა, როგორც სჩანს. არ ვიცი, ამ თარის ბრალია, რომ ასე უღმერთოდ ამომიწყდა ოჯახი, თუ ქლექმა გადაგვიტანა ყველანი; მაგრამ მაინც მგონია, რომ ამ თარს რაღაც ძალა აქვს. არ ვიცი, წინად ვის ეკუთვნოდა ეს თარი, ძველის-ძველი კია. მაშიჩემისგან-კი გაგონილია მქონდა, ეს თარი ბევრ საშინელ ამბის მოწამეაო. სხვა ჩემს ადგილს, ყოველ იმ უბედურების შემდეგ, რაც მე და ჩემს ოჯახს გადაგვხვდა, ამ გრძნულს თარს აქამდე ნამტვრევებად აქცევდა, მაგრამ მე მიყვარს ჩემი თარი, ისე მიყვარს, რომ ჩემს თავსაც-კი მიჩრჩენია. მარჯვენა უნდა გამიხმეს, რომ დასამტვრევად გავიმეტო. ახლა-კი ვის დარჩება ეს თარი, ვინ წაიღებს? ერთად-ერთი ადამიანი, რომელსაც შემოძლიან მოსვენებულის გულით ჩავაბარო ეს ჩემი ძვირფასი განძი და ჩემის უბედურების მოწამე, შენა ხარ! ვიცი, როგორც გიყვარს თარი და როგორი შეუდარებელი დამკვრელიცა ხარ! აი, ჩემო ზურაბ, ეს იყოს ჩემი ანდერძი: წაიღე ეს თარი, შენთვის დამილოცნია და, აბა, შენ იცი, როგორც თვალის-ჩინივით შეინახავ! მანამდის-კი ჩამოიღე, სიკვდილის წინ ერთი კიდევ დაუკრა უკანასკნელად და მერე შენია.

მე მაშინვე ვეცი თარს, ჩამოვიღე კედლიდან და მივაწოდე; მინდოდა, უსაზღვროდ მინდოდა ერთი უკანასკნელად კიდევ მომესმინა ოთარის დაკვრა. ავადმყოფი ძლივს-ძლივობით წამოჯდა ლოგინზე, თარი გამომართვა, მომართა და თავი გვერდზე თარასკენ გადაიღო... დაუკრა, რა დაუკრა, რომ ტანში ყველას ჟრუანტელმა დაგვიარა! ისე საცოდავად აკვინესა, რომ ყველას, ვინც-კი იქ ვიყავით, თვალებიდან ცრემლები წაგვსკდა. საწყალი ოთარი! პირველად მაშინ ვიგრძენის, თუ რამდენად ძლიერ სწყურია მომაკვდავს სიცოცხლე; თარი თითქოს მოსთქვამდა პატრონის ნაცვლად, რომ ასე აღ-

რე დამაჰკნო წყეულმა ჭლეჰმა და სამარის კარს მისუქსნს, მე-კი ჯერ ისევ მწყუროდა სიცოცხლეო.

ასე უკრა ოთარმა რამდენსამე ხანს, თვალეზი მილულა, სუნთჰვა შეეკრა და მკვდრის ფერს სახეზე ისეთი ტანჯვა და მწყუხარება გამოეხატა, რომ ვერ აგიწერ; ბოლოს დღეღვით დაღლილ-დაქანცულმა უკანასკნელად ჩამოჰკრა, გამოსალმების ნიშნად, სიმებს, ძლივს-ლა მოასწრო გამოეწოდებინა თარი და უსულოდ დაეცა საწოლზე.

რამდენსამე ხანს გაუნძრევლად ვიდექით ყველანი; მოჯადოვებული ვიყავით მის დაკვრით და ჯერ ოცნებიდან ვერ გამოვრკვეულიყავით; ბოლოს, როცა გონს მოვედით და თარს დავხედეთ, ვნახეთ, რომ ერთი სიმი გამწყდარიყო...

IV

ზურაბი ადგა, გაიარ-გამოიარა, ისევ თავის ადგილას დაჯდა და განაგრძო:

გავიდა დრო, ჩემო გოგია. საწყალი ოთარი მიწას მივაბარეთ; ბევრი არ მიფიქრია, ჩამოვიღე კედლიდან თარი და სახლში მოვიტანე. აბა, ჩემის მეგობრის ანდერძს როგორ გადაუდგებოდი; მერე თარიც მშენიერი იყო; იმისთანა ხშიანი და ნაკრავი ძნელად სადმე შეხვდება კაცს. დიდხანს ხელს არ ვახლებდი, რაღაც მაშინებდა და მასთან ერთად საწყალი ოთარი და მისი უბედურება თავიდან არა მშორდებოდა. ჩემი თარი სხვას გადაულოცე, ვიფიქრე ორი რათ მინდა, ჩემს მეგობარს მივცემ-მეთქი. ბოლოს ელარ მოვითმინე, სურვილმა წამძლია: ავიღე თარი, სწორედ ის თარი, ჩემო გოგი, კედელზე რომ ჰკიდია და სიმი ავაწყე. არ მინდოდა დამეკრა, რაღაც წინადგრძობა მაწუხებდა, მაგრამ ვერ მოვითმინე: ავდექ და სიმებს ჩამოვკარ, ავყე და ავყე თარის ეღერას, ყველაფერი დამავიწყდა, აღარ ვიცოდი, სად ვიყავ და სად არა.

ვახტანგი წინ დამჯდარიყო და სულ-განაბული ყურს უჭედნ და თარის ჟღერას. საშინლად უყვარდა საწყალს თარის ყურის გდება და მეტადრე, როცა მე უკრავდი, გვერდიდან არა მცილდებოდა, მთლად ყურადღებად გადაიქცეოდა ხოლმე. თავს ველარ ვალწევდი ჯადოსნურს ძალას, რომელმაც თითქოს თარი სამუდამოდ შემასისხლხორცა. დიდხანს უკარ ასე თავდავიწყებით და ბოლოს, როდესაც ათასგვარი გრძნობა გამოვცადე და დავიღალე, აკანკალებულის ხელით ძლივს მოვიშორე თარი და თითქმის ძალად ჩამოვკიდე კედელზე.

ვახტანგი, შენი ძმა, ჩემო გოგია,—განაგრძო კვლავ ზურაბმა:—მთელი დღე დარბოდა, ცეცქობდა ჩვეულებრივ. გავიდა რამდენიმე დღე და ვახტანგი ავად გახდა; თურმე ნასადილევს საბანაოდ წასულიყო, დიდხანს ყოფილიყო წყალში და ამიტომ გაცივდა; საღამოზე სიცხე მისცა. მე და დედა შენს, გოგი, გული გადმოგვიბრუნდა შიშით, აღარ ვიცოდით, რა გვექნა. სიცხემ თან-და-თან უმატა; მოცდა აღარ შეიძლებოდა, ავდექ, ცხენი შევაკაზმინე საჩქაროდ და ქალაქისკენ გავეწიე ექიმის მოსაყვანად. დილას ექიმი მოვიყვანე, მაგრამ მეშინიან, რა მეშინიან, რომ ვახტანგი ველარ მორჩება! ექიმა დიდხანს სინჯა ბავშვი და ბოლოს მითხრა:

— ბავშვი ანთებით არის ავად და დიდი მოვლაა საჭირო. თავს ნუ დაზოგავთ და მოუარეთ, მორჩენა კიდევ შეიძლება.

ვთხოვეთ, ვევედრეთ დარჩენილიყო, მაგრამ უარი გვითხრა, რადგან სადღაც მსახურობდა საავადმყოფოში და თავს ვერ დაანებებდა საქმეს. გვითხრა, როგორც უნდა მოვქცეულიყავით და წავიდა. დავრჩით მარტონი, უკანასკნელი იმედის გაგვიქრა... მეტი ჯანი არ იყო, უნდა ბედს დავმორჩილებოდით. მთელი ორი კვირა თვალი არ მოგვიხუჭია ორთავეს; ან ერთი ვყარაულობდით ან მეორე, უფრო-კი ორივე ლოგინთან ვისხედით და შევყურებდით; დედას შენი მოვლაც სჭირდებოდა და შენიც ეშინოდა, ახლოს აღარ გიკარებდა.

ძალ-ღონე აღარც ერთს ჩვენგანს აღარ შეჩია ამ ხნის განმავლობაში; სული კბილით გვეჭირა: დავიღუნებოდით, ყურს მივადებდით ვახტანგს ახლოს, გვინდოდა გაგვეგო, სუნთქავდა თუ არა, ცოცხალი იყო კიდევ თუ არა; ბავშვი-კი თინდა-თან უარესად ხდებოდა და ბოლოს იშვიათად-და მოდიოდა გონს, ძლივს და გვეცნობდა. დავკარგეთ ყოველივე იმედი; ცხადად ვხედავდით, გოგი, რომ ბავშვი ხელიდან გვეცლებოდა.

— ერთ სსალამოს ვახტანგი გონს მოვიდა, — დაიწყო კვლავ მცირე ხანს გაჩუმების შემდეგ ზურაბმა, — მთელი დღე თითქმის უგრძობლად იწვა და გვეგონა, გონს აღარ მოვაო; გადმოგვხვდა ორივეს და გაგვიღიმა. ჩვენ ცოტა გულს მოგვეშვა, ვთქვით, შეგვიბრალა ღმერთმა და შვილი დაგვიბრუნაო. მერე ისევ დახუჭა თვალები და ცოტა ხანს ასე იწვა. ბოლოს თვალი გაახილა.

— მამილო, — მიმქრალის ხმით მითხრა საცოდავმა, — მამილო, აიღე თარი, დაუკარი. მე ძალიან მიყვარს, როცა უკრავ; მინდა შენი დაკვრა გავიგონო.

თარისთვის ხელი აღარ მიხლია მას შემდეგ, რაც ერთხელ დაუკარი. თარის დაკვრა ისე მეძნელებოდა, როგორც კაცის მოკვლა... მაგრამ შვილი მთხოვდა, ავადმყოფი შვილი და როგორ მეთქვა უარი! რას ვიზამდი?! ავიღე თარი და დაუკარი. ბავშვი ყურს მიგდებდა და თან ნელ-ნელა თვალები დახუჭა. შევჩერდი და ვახტანგისკენ გადავიხარე.

— კიდევ, კიდევ, მამილო, დაუკარ, შენი ქირიმე! — გაახილა თვალი ვახტანგმა და შემეხვეწა.

ხელახლად ავეყე თარის ჟღერას. ვახტანგმა დიდხანს უგლო ყური და თვალები ისევ დახუჭა. უცბად ისე საშინლად გაახილა თვალები, რომ ორივენი წამოვხტით, მეცა და დედაშენიც. ხელი თარისკენ გამოაწვდინა, თითი ჩამოჰკრა სიმებს და ხელი ისევ ჩამოუვარდა... ცოტა ხანს კიდევ იწვა ასე და

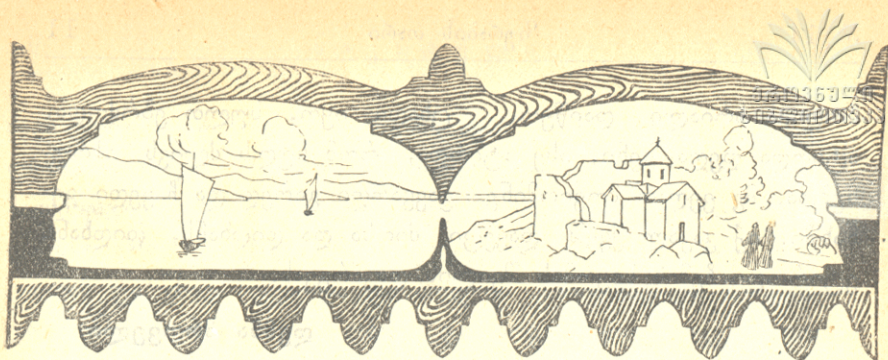

ბოლოს ხრიალი დაიწყო... ცხადი იყო, სულთ ებრძოლა
 ატირდა დედა შენი, ისე ატირდა, რომ სულს ძლივს იბრუ-
 ნებდა. მე ველარ მოვითმინე, გავვარდი გარედ და ჩავედი ვე-
 ნახში. იქ კაკალ ქვეშ დავეცი ძირსა და დიდხანს, დიდხანს
 ვტიროდი ჩემის სიყრმის შვილის დაკარგვას...

დემნა მროველი.

ზღვის უვილი.

(მეზღვაურთა ცხოვრების ამბავი).

ბღული პატარა იყო, სულ 12 წლისა, მაგრამ ცხოვრების ავ-კარგს აღრე გასცნობოდა. დედის სიკვდილი არც კი ახსოვს, და-ძმა არც-კი ჰყოლია, მამის ერთა იყო. მისი მამა უკვე ქალარა შერთული, ჯაფისაგან გატეხილი ქართველი მაჰმადიანი იყო, რომელსაც, ზღვის პირას დაბადებულს, ზღვაშივე სიკვდილი გადაეწყვიტა.

ჩაისვამდა ნავში პატარა აბღულს, მკლავს ბადის თოკს გამოიბამდა და შეერეოდა ზღვის ქარტეხილს; ნავის რყევა გულს აამებდა, ტალღათ თამაშზე ეცინებოდა.

აბღულიც აკვირდებოდა და ითვისებდა მამის რიხსა და გაბედულებას.

— ერთხელც იქნება ჩემი ბედი ზღვაში ჩაკვდება, შვილო, — ეტყოდა ხანდისხან მამა აბღულს, — ვაჟაკს სიკვდილისა არ უნდა ეშინოდეს; მხდალი კაცი ზღვას ეჯავრება. რაც სათქმელია, სჯობს გითხრა ახლავ, რადგან ფათერაკს გზა მუ-

დამ სხნილი აქვს, ვინ იცის, ხვალაც ვკვდები, დიდებულნი რთსა! მამამ პატარა დამტოვა, მაგრამ გონება როდი დამებნა: ერთს ვაქარს მოჯამაგირედ დაუდექ; სამი წელი ვიყავი იმასთან, ჯამაგირს ვაგროვებდი. მერე შეგროვილ ფულით ნავი ვიყიდე და გავყე ზღვას; ოც-და-ათი წელიწადი იქნება, რაც მებადურედა ვარ და ბედს სულაც არ ვემდურბი.

თუმცა განსაცდელში მრავალჯერ ვყოფილვარ, ბედს უხსნივარ, ალბად ყისმათი ჩემკენ იყო; უნდა გითხრა, მკლავიც მერჩოდა, —ახლა სხვაა: დრომ თავისი ქნა, ძნელი ყოფილა ზღვასთან ჭიდილი: წელში გავწყდი, შორს აღარ არის დრო, როდესაც ზღვის ტალღა ხელს დამრევს და გადამიტანს.

მამის ამ გვარ ნაღვლიან თქმაზე აბდულს ცრემლი მოერეოდა ხოლმე და შიშით გაჰყურებდა, დანახვა არც-კი უნდოდა იმ მომავლისა, როცა მამა აღარ ეყოლებოდა.

7—8 წლის აბდულს მამის დალონება აკვირვებდა; ვერ გაეგო, რა ჰქონდა მამას დასალონი? თევზი, ჰური და ხანდისხან კვირაობით ხორცი, ბევრი ჰქონდათ, მაშ, რაღა უნდოდა?

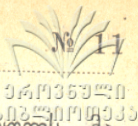
მამა ერთად-ერთ აბდულს მეტად უფრთხილდებოდა; თითქოს რაღაც ჭია ჩაუძვრა გულში რა მის სიცოცხლეს ღრღნიდა, რაღაც ავი სული თავს დაჰფარფატებდა და მალე სიკვდილს უქადდა.

ისიც ფრთხილობდა: ქარტეხილისა და დეღვის დროს აბდული შორს არ მიჰყვანდა და ბავშვის ჟინიანობაზედ, შორს წამიყვანეო, ეტყოდა ხოლმე: იყუჩე, შვილო, ზღვის შექიდება კაცს ხელს არ მისცემს, ჯერ პატარა ხარ, მკლავი ვერ გიჭრის, როცა წამოიზრდები, მაშინ დაჰყე და აპე ზღვის კალთები.

დრო ნელა, აუჩქარებლივ, კუს ნაბიჯით უფერულად მიდიოდა, მიდიოდა და უთქმელად დიდ ტვირთს მიათრევდა...

მამის წინასწარი გრძნობა გამართლდა. ერთხელ, როდესაც აბდული ტოლებში უდარდელად თამაშობდა საღამო ხანსა, —იმის მამას დეღვამ მოუსწრო და ჩაღუბა ზღვაში. ნაპირს

ცარიელი ნავი მოადგა. წუხილი დიდი ჰქონდა აბდულს, მაგრამ ერთ შორეულ ნათესავის მოხუც მებადურის რჩევით, გული მოიცა. მამისეულ ნავს უპატრონა და იმავე წლის გაზაფხულიდან საქმეს შეუდგა.

შავის ზღვის ნაპირები, მეტადრე ოჩემჩირიდან გაგრამდის, საუცხოვო სანახავია, რაკი რბილი ზამთარი პატრონს ჩაჰბარდება და ჰაერში მიწა დაიორთქლებს.

გაზაფხული ადრე უწევს და ზაფხულიც ცხელი არ არის. მოაგარაკეთა რიცხვი მუდამ დიდია. ამ შემთხვევაში ზღვას რალაც მიმზიდველობა აქვს, ყველა ზღვას ეტანება.

მოხუცმა მებადურმა აბდულს ბევრი კარგი რამ უთხრა: „ტირილისა და ვაი-უშის დრო არ არის. შენოდენები კვერცხში წივიან. გაზაფხულიდან ამ ჩვენს ქალაქში ბევრი მოაგარაკე მოვა. შენ ნავი გაქვს. იმათ ზღვაზე ნავით გასეირნება ძალიან უყვართ. თითო უზალთუნს (10 კ.) არავინ დაიშურებს. სამყოფს მუდამ იშოვი. თავისუფალ დროს კიდევ თევზის ჭერას გასწავლი და, ღმერთი მოწყალეა, იოლას წახვალ.“

აბდულმა გაიგო საქმის ძალა და დაეთანხმა.

გაზაფხული როცა მიიწურა და ზამთრის ხილმა დაიკვივილა, — შავის ზღვის ნაპირებს მოაგარაკენი ბლომად მიაწყდა. სხვა მენავეთა შორის აბდულიც იყო, ნაპირს მისდგომიყო ნავით და მოსეირნეთ ხმელეთიდან ზღვისკენ იწვევდა ხოლმე.

მოხუც-მებადურის სიტყვა გამართლდა: აბდული დღეში 60—80 კაპ. იღებდა და თავის ბედისა მადლიერი იყო.

— ფულის ყადრი ახლავე უნდა ისწავლო, — ეტყოდა ხოლმე მოხუცი მებადური, — ცოტა ხარჯე, გადარჩენილ ფულით ეგებ ზამთრისთვის ფქვილი და სხვა რამ მოინალვლო და, მუშაობისგან თავისუფალმა, ზამთრობით სკოლაში იარო. ნასწავლი კაცი, წიგნის კაცი ახლა პირველობს.

აბდული სიტყვის გამგონი გამოდგა. დილით სათევზაოდ მიდიოდა მზის ამოსვლისას. მართლა, რა კაი სანახავია მზის ამოსვლა ან ჩასვლა ზღვაზე, როცა ნახევარ ზღვა წითლად

აიტკრიცება, ცაზედ წამოგრაგნილი ღრუბლები, თითქოს-სი
 რცხვილით, აწითლდებიან და ზღვას სარკეთა ხმარობენ. მა-
 შინ ზღვაც, ისე თონთქოლოს ჩვეული, წყნარად ლივლივებს.

აბდულს თუმცა მრავალჯერ ენახა ზღვის სურათები, მა-
 ინც თვალს ვერ წაართმევდა ხოლომე მზის ამოსვლას და ფრინ-
 ველთა პირის ბანვას, თან ფრთებით ბარტყუნს.

დაჭერილ თევზის რაოდენობა ძალიან დიდი არ იყო—
 სულ 25—30 კაპეიკისას ჰყიდდა დღეში, მაგრამ ხელ-მომჭირნე
 აბდულისთვის დიდი ფულა იყო.

თევზაობის შემდეგ შუადღემდის მოაგარაკეთა ლოდინში
 იყო ნავით ნაპირებთან, მერე, რაკი დრო გადავიდოდა და
 ჩამოცხებოდა, მოხუც-მებადურს მიჰმართავდა ანბანის სასწავ-
 ლებლად.

— ბიძია, თორმეტი ასო ვიცი უკვე, შემდეგ გავყვეთ,—
 ეტყოდა ხოლომე ქობში ქილობზე წამოწოლილს მოხუცს აბ-
 დული.

— მოიტა ფიცარი და ცარცი. ფისით გაშავებული ფიცა-
 რი და ცარცის ნატეხი მზად იყო

— ეს მ, ეს ნ, ო, ა (ჰოე)—გეყოფა ოთხი ასო?— ჩაე-
 კითხებოდა ბიძია.

— მეყოფა, მეყოფა, უფრო ადვილად ვისწავლი. —დაე-
 თანხმებოდა აბდული.

მიაყუდებდა ქობის კარს ფიცარს და კარგა ხნობამდის
 გაისმოდა აბდულის ძახილი; მან, ნარ, ონ, ჰოე!

მზე რაკი გაღიწვევებოდა და ზღვიდან ნიავი დაჰკრავ-
 და,—აბდულიც ნავს მოაშურებდა და მენავეთა რიცხვში გაე-
 რეოდა.

— დარიკო, მოდი ნავში ჩავსხდეთ!—უთხრა ნაპირას
 მოსეირნე 12—13 წლის გიმნაზიელმა არჩილმა თავისს უმ-
 ცროსს დას.

— რო დავინრჩევთ!?

— დავინრჩევთ-კი არა—გადავინრჩევთ! მთელი ქვეყანა

ნავებით სეირნობს და რატომ არავენ იხრჩვება. რა საღამოთი ზღვა! წამო, წამო, თორემ სხვები დაგვასწრებენ, ნავებს ისინი დაიქერენ და დარჩები ხახა-მშრალი. — არწმუნებდა არჩილი.

დამაც ხათრი ველარ გაუტება და ნაპირთან მივიდნენ.

— პატარა ბიჭო, ნავით გაგვასეირნე, ხომ კარგადა ჰხმარობ ნიჩაბსა?!

— მობრძანდით, მობრძანდით, მა რა ხელობა მაქვს?! — მკვირცხლად უპასუხა აბდულმა და ნავი ნაპირს დაუფევრდავა.

მზე ჩასვლას აპირებს, ზღვა მეტად წყნარია, ოდნავ ნიავეც კი არ სისინებს და კარგი სანახავია, — უქო ზღვა მგზავრებს აბდულმა.

მართლაც არა შეედრება-რა ზღვას საღამოს ქამისას, როცა მზე უკანასკნელ სხივებს მის ტალღების ფართხალში აქრელავვირისტებს.

— არჩილ, ზღვა თუ ერთ ადგილსა სდგას, რალად მოძრაობს? — დაეკითხა დარიკო ძმას.

ეს მართლაც ძნელი ასაღსნელი იყო: ზღვა ერთს ადგილს იდგა, მაშ, რალა ამოძრავებდა? ჩაფიქრდა არჩილი, დის კითხვაზედ ჯავრიც-კი მოუვიდა, მაგრამ ებტიბრის გატება, ცოდნის არ გამოჩენა, ისიც უმცროსთან, ძალიან ეთაკილებოდა, მით უმეტეს, რომ აბდულიც ადევნებდა, ყურს მისს პასუხსა.

— ზღვა არა სდგას. ჩვენმა გეოგრაფიის მასწავლებელმა სთქვა, მდინარესავით მოძრაობსო, — იტყუა არჩილმა და ფონს გასასვლელად მასწავლებელი ჩამოიზიარა თავის ტყუილში. აბდულს არ ექაშნიკა არჩილის პასუხი, სხვა ამ დროს გაჩუმებულა, მაგრამ ტოლებს არ მოერიდა:

— ის არ ვიცი, ყმაწვილო, მასწავლებელი რას ამბობს, მე სკოლაში არ დავდივარ, მაგრამ ბიძია-მებადურმა, ძლიერ ჭკვიანმა და ბევრის ქვეყნის მნახველმა, მითხრა, რომ ზღვა

ერთს ადგილს სდგას, მაგრამ ოდნავი ქარიც-კი მოძრაობს მის მიოყვანს და დიდი ზომ ღელვას გამოიწვევსო.

— ჰო, ჰო, მგონი აგრეა, მეც გამიგონია, მამამაც ასე სთქვა ერთხელ. — დაემოწმა დარიკო აბდულსა.

არჩილს შერცხვა; მისი მშვიდი ხასიათი წყენას არ მიიკარებდა.

— რა ვიცი, იქნებ ეგრე იყოს. — დაეთანხმა არჩილი.

— შენ ამბობ, რომ ბიძია-მებადურმა გითხრა ეგ ამბები?! — ცნობის-მოყვარულობით დაეკითხა დარიკო აბდულს.

— დიად. იმასთან ვცხოვრობ, რადგან დედ-მამა აღარა მყავს და საღამომობით, როცა ძილისთვის გავეშხადები, — ბიძია სხვა-და-სხვა ამბავს მიამბობს და ხანდისხან ზღაპრებსაც მეტყვის ხოლმე.

— საწყალო, დედ-მამა აღარა გყავს!? მერე, არა დარდობ, არა სტირი ხოლმე?! — ეკითხებოდა დარიკო და სიბრაღულით კინაღამ თვითონ არ იტირა.

— ეჰ, ტირილით ბევრი ვიტირე, მაგრამ დედ-მამა არვინ დამიბრუნა. მერე იმ ბიძია მებადურმა, ჩემმა შორეულმა ნათესავმა, გულის ხმაში ჩამაგდო და სწორე გზაზედ დამაყენა: ხან თევზს ვიჭერ და ხან ასე ნავს ვამუშავებ და იოლის მივდივარ.

— დედ-მამა არ მოგაგონდება ხოლმე, ერთის წუთით მაინც? — ჩააცივდა დარიკო.

— მომაგონდება ხოლმე.

— მერე? არ იტირებ ხოლმე?

— ვიტირებ, მაგრამ ბიძიასა სწყინს, როცა ვტირი, და რაიმე ამბავს მიამბობს ხოლმე. ხან კიდევ ანა-ბანის სწავლით ვერთობი.

— ვინ გასწავლის ან-ბანს?

— ბიძია. „ონამდის“ ვიცი. თუ ფული მოვაგროვე და საზამთრო საკვები ვიყიდე, — ბიძია მპირდება, სკოლაში გატარებო.

პატარა ხანს გაჩუმდნენ, რადგან უკვე შორს წასულიყვნენ და ნავის მობრუნება იყო საჭირო.

— შორს, შუა ზღვაში ჰყოფილხარ?— დაეკითხა ახლა არჩილი.

— ამ პატარა ნავით-კი არა, დიდი ნავით ვყოფილვარ, მეზობელ მეზღვაურებთან ერთად იმ სიშორეს, რომ ნაპირები არც-კი სჩანდა.

— მერე არ გეშინოდა?!— ერთხმით დაეკითხნენ და-ძმა, რომელთაც ნაპირთან ცურვისაც-კი, ცოტა არ იყოს, ეშინოდათ.

— რისა უნდა მეშინოდეს. მამაჩემი მეტყოდა, ზღვას მშიშარები არ უყვარსო. მე ზღვის შვილი ვარ, ბევრიც რომ მეშინოდეს, ზღვას სად გავექცევი. აქ დავიბადე, აქვე ვიცხოვრებ.

უკვე ნაპირს უახლოვდებოდნენ, მოსეირნე ხალხის ჭრი-ამული გარკვევით ისმოდა.

— შენ სულ ამ ნაპირსა ხარ მენავეთა შორის?!

— დიად, სულ აქა ვარ დილა-სალამოს.

— შენი სახელი, —რა გქვია?!

... აბდული.

— აბდული?! მერე ქართული საიდან იცი?!— გაჰკვირდა დარბიკო.

— ქართველი ვარ და იქიდან.

— რა რჯულისა ხარ?

— მაჰმადიანი, ქართველი მაჰმადიანი.

— ნახვამდის, გამარჯვებით, კიდევ გნახავთ.— გამოეთხოვნენ, აბაზიანი ხელში ჩაუდეს და ხალხს შეერივნენ.

— ბიძია, დღეს ორი ქალ-ვაჟი ნავით ზღვაში ვასეირნე და კარგი ამბები მითხრეს: ვინაობა გამომკითხეს და ჩემი ობლობა რომ გაიგეს, გული დასწყდათ. ძალიან კარგები იყვნენ

და-ძმანი. მითხრეს, კიდევ გნახავთო. მართლაც და, თუ კიდევ შემხვდნენ—ქობში მოვიყვან და სათევზაო იარაღს ვაჩვენებ.

— კარგი, შევილო, მოიყვანე. მაგვეარი ხალხი ფათერაკს არ შეგყრის, მხოლოდ აქაურ უსაქმურ ქუჩის ბიჭებს ერიდე—კულღუტობას შეგაჩვენენ,—დარიგების კილოთი უთხრა ბიძიამ.

აბდული მოუთმენლად ელოდა მეორე დღეს, რომ ახალ გაცნობილთ კიდევ გამოჰლაპარაკებოდა.

12—13 წლის აბდული კარგის თვალ-ტანადობისა იყო წლოვანობის დაკვალად: შავი სატინის შარვალი, იმერული წულები, ლურჯი ხალათი და ოსმალური ფესი—მიმზიდველობას აძლევდა, თუმცა წყეული ობლობა მის მკვირცხლს ხასიათს თავისს ბეჭედს ასვამდა: როცა მისი ტოლ-ამხანაგნი ყიჟინით საბანაოდ ზღვას მოედებოდნენ—აბდული ნაპირს არა შორდებოდა, გაუშტერებდა თვალს ზღვის მოძრაობას, თითქოს ზღვასა სთხოვდა მამის დაბრუნებასა. რაღაც მოწყენილობა შეეპარა და ხალისი დაუდგრომლობისა დაკარგული ჰქონდა.

სხვა მენავენი ხშირად მოჰქცევიან უსამართლოდ: აბდულის სინატარავე ბოროტად მოუხმარიათ და აბდული უკან მიუყენებიან, წინ თვითონ ჩამომდგარან და ნაპირას მოსიარულე მოაგარაკენი წინ თვით უმაღლ მიუპატიჟნიათ.

— ეჰ, აგერ აბდული უკვე გვიცდის, აქეთ წამოდი ქეთინო, აქეთ!—ჟივილ-ხივილს არ ჰშლიდნენ ბავშვები; დარეკო მათში ცხადლივ ერჩეოდა.

ქეთინო დარიკოს ამხანაგი იყო, მეგობარ ოჯახის შვილი და სული და გული არჩილ-დარიკოსთან გაერთებული ჰქონდა. წინა საღამოს არჩილმა და დარიკომ იმდენი რამ უამბეს აბდულისა, ისე დაუხატეს საგრძნობლად მისი ავ-კარგი, რომ ქეთინოს აბდული რაღაც გმირად მიაჩნდა, ქვეყნად მარტოდ დარჩენილი და ზღვის ტალღებთან საკუთარ მარჯვენით მებრძოლი.

— თუ არა ცხელა, აბდულ, ნავით გაგვატარე. ჰნახავ, ქეთინო, როგორ მარჯვედა ჰმარობს აბდული ნიჩაბსა. არ ისვენებდა დარიკო.

— არა, არ ეცხელება, ზღვიდან ნიავი გამოუღვევლია. — დინჯად უპასუხა აბდულმა და მოემზადა.

მართლაც ზღვაზედ არა ცხელოდა. რაღაც თბილი ნიავი მოსისინებდა. ქეთინო აღტაცებული იყო ზღვის სურათებით: დედ-მამა ზღვას არიდებდა და ახლაც იმათ დაუკითხავად და დარიკოს წაქეზებით წამოვიდა.

— აბდულ, ზამთარში ხო! არავინ ისეირნებს ზღვაზე ნავით?! — შეეკითხა არჩილი.

— ზამთარში ვინ გაჰბედავს. ენკენისთვის იქით ნავს მხოლოდ სათევზაოდ-ღა ვხმარობთ.

— მერე არ შეგცივა ზღვაზედ ზამთარში, ან განა რამდენს დაიჭერ?! — კვლავ ეკითხება არჩილი.

— ისე, თუ კარგი დარია, მაშინ ვითევზავებთ მე და ბიძია, ისიც ერთ აბაზისას თუ დავიჭერთ, ხან იქნებ ხელ-ცარიელნი დავბრუნდეთ, — ნალვლიანის კილოთი განაგრძობდა აბდული.

— ბიძია ვინ არის?! — გულმა ვერ მოუთმინა და იკითხა ქეთინომ.

— ამის შორეული ნათესავია — მოხუცი, რომელსაც შეეცვალა მამის სიკვდილს შემდეგ, — აუღსნა არჩილმა.

— მერე თუ ვერაფერს ვერ დაიჭერთ ხანდისხან, ორმა სულმა რითი უნდა იცხოვროთ?! — გულ-მტკივნეულობით შეეკითხა დარიკო.

— აი ახლა ვაგროვებ ფულსა და, თუ ზამთრის საგზლის სამყოფი შემეგროვდა, — თავისუფალი ვიქნები ზამთარში თევზაობისაგან და მაშინ სკოლაში ვივლი, ბიძია კიდევ გაახურებს ღუმელს, მოუჯდება გვერდთ და ყალიონის წევით თავს გაირთობს, ხან-კი ძველ ამბებს მოიგონებს. იმას ბევრი რამ გადაჰხედია თავს, ხან-კი საძილისპირო ზღაპრებს იტყვის.

— მერე, აბდულ, ახლა, ზაფხულში-კი არ იტყვი, პარს ბიძია? მარტო ზამთარში ამბობს?!—სიტყვა გააწყეტინა დარიკომ, რომელსაც ზღაპრებისთვის სული სცვიოდა.

— რა ვიცი, იქნება სთქვას, თუ გუნებაზედ იქნება.— წაიბურტყუნა აბდულმა და ნაპირისკენ გამოსწია.

— იცი რა, აბდულ, მოდი ამ ზამთარს ქალაქში წამოდი ჩვენსას, იქ წერა-კითხვას ისწავლი, გაკირვება არ გექნება,— სიტყვა შეაპარა არჩილმა.

— რა ვიცი, ბიძია რას იტყვის, ან თქვენს სახლში ბატონ-პატრონები თქვენ ხომ არა ხართ?!—უცემანითა სთქვა აბდულმა.

— ჰო, ჰო, აბდულ, ასე მოიქეცი, უარს ნუ იტყვი, ქალაქში წამოდი. იქ ჩემს ბაღს გაჩვენებ, სადაც ათას-გვარი ყვავილები მაქვს დარგული. ხან-და-ხან ზღაპარსაც მეტყვი, ბიძიამ რომ გასწავლა?!—ზედი-ზედ მიაყარა დარიკომ.

— ზღაპრების თქმა-კი ადვილია, მაგრამ...

— რალა მაგრამ?—ერთხმით სიტყვა გააწყეტინეს არჩილ-დარიკომ.

— ეჰ, მე არა ვიცი-რა, ვიფიქრებ, ვიფიქრებ—ადვილი ხომ არ არის ზღვის დატოვება და ხმელეთად გასვლა. იმ თქვენს ქალაქში ზღვა არ არის?!

— ზღვა-კი არ არის, მაგრამ დიდი მდინარეა, ძალიან დიდი.—აუღსნა არჩილმა.

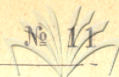
— ნავები დადის ზედა?!—შეეკითხა აბდული.

— არა, არ დადის, მაგრამ ვისაც ნავი აქვს—ატარებს.— უთხრა დარიკომ.

— ამან რა იცის, წუხელ რა ჭამა, არ ახსოვს ნავები როგორ არ დადის. ბორანიც-კი არის.—სცადა სიტყვის გამოსწორება არჩილმა.

გადასწყვიტეს ამ საქმისა კიდევ კარგად მოელაპარაკნათ

და მერე გაემქლავნებინათ: აბდულს—ბიძიასთვის და დარკოს.—დედ-მამისთვის.

თითქოს ჩვენთ ნაცნობთ ნატვრა შეუსრულდათ: ზაფხულმა ფეხი ააჩქარა და მალე გავიდა, ბიძიამა და არჩილის მამამ დაწვრილებით მოილაპარაკეს აბდულის მომავლის შესახებ და დაასკვნეს, რომ აბდულს ქალაქში წაიყვანდნენ, წერა-კითხვას ასწავლიდნენ, ანუ, როგორც ბიძია აბარებდა, „წიგნის საქმეში გასწურთვნიდნენ“, აბდულიც დავალებული არ დარჩებოდა და სახლში ხელს წაახმარებდა.

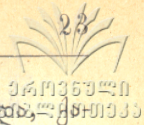
—ბერი კაცო, ამ ბავშვების ატეხას რა უყო, თორემ სხვათა შვილის ცოდო მემძიმება, მაგრამ ენდე ჩემს პატიოსნებას, რომ არ დავკარგავ! — დაარწმუნა მოხუცი მებადური არჩილის მამამ.

—არა, ბატონო, აბდული გონიერი ბავშვია და სიკეთის დავიწყება არ იცის. მთელი ქალაქი დღე მაგის ფეხი არ ჩაიხრება, მთელი ოჯახი რომ მაგის ანაბარად გაუშვათ,—ფიქრი არ არის. ქამის ფასს მუდამ გადიხდის თავის შრომითა და მუყაითობითა. ბარემ არც მე მემეტება, მაგრამ თითონ გულმა გამოსწია და მეც აღარ აუხირდი.—თავისს მხრივ აცნობდა აბდულის ვინაობას მოხუცი.

კარგა ხანია აბდულისა აღარაფერი მსმენია; არც ის ვიცი, არჩილიანთ ოჯახში როგორი მასპინძლობა გაუწიეს მხოლოდ ის-კი ცხადია, რომ, ზღვასთან შედარებით, ხმელეთზე ნაკლებ სილალეს იგრძნობდა აბდული. დაბადებითვე ზღვასთან მცხოვრები ადვილად ხმელეთს თვალს ვერ შეაჩვევს.

ამბად გავიგე, ვითომ აბდულს ქართული წერა-კითხვა კარგად ესწავლოს და ბეჯით მოწაფის სახელი სამართლიანად დაემსახურებინოს.

— რაკი გამოზაფხულდა და ჰაერში სითბო ჩაჴარდა, ჯალაქად ყოფნა აღარ ივარგებს,—ხშირად იტყოდა ხოლმე აბდული თებერვლის მიწურულებში. აბდულის გულის-თქმას ის მიხვდებოდა, ის გაიგებდა, ვინც თავის მშობელ კუთხეს მოშორებულია. სხვა ქვეყნად ბუნების ფერ-ცვლილობა მოგაგონებს შენს სოფელს, სადაც ბუნება უფრო ლამაზია, ხალხი — მიმზიდველი და სანახაობა — თვალ-წარმტაცი. გაგონდება ყველა წვრილმანი წარსულ ყოფა-ცხოვრებისა; გულში იქსოვება რაღაც გრძნობა, სხვა გრძნობაზედ უფრორე ღრმა და ნაზი, ძლიერი და თბილი.

აბდულს მოუთმენლობა დაეტყო. იგრძნო, რომ თუ ზამთარში ქალაქად იყო აღსნა ადვილდებოდა, მაგრამ გაზაფხულზე ქალაქად ყოფნა, როცა იქ ზღვის პირას ყველაფერი იღვიძებს და იშლება,—არ ეპატიებოდა.

— ჩემი ნავი, მგონი, უწყლობასა სჩივის, ნიჩაბი-კი, ვინ იცის, რა სამღურავს არ მითელის: საძაგელო, სიცივეს გაექეცი და ჩვენ, შენი მეგობრები, აქ მარტო დავგტოვეო. ბიძია, ჩემი ბიძია! მოსწყინდა ალბად უჩემოდ, მართალიც არის! მარტოკა ამ გრძელ ზამთარს მგონი თამბაქოს წვეით გული გაუწყალდა და თვალი ხმის გამცემისაკენა ჰრჩება. არა, უნდა მივეშველო ბიძიას, თორემ უკეთურს დამიძახებენ.—ჰფიქრობდა ასე აბდული და სტკებოდა.

— აბდულ, შენ ხომ აქაური აღდგომა ირ გინახავს? უჰ, რამდენ წითელ კვერცხს დაუკრალე! მოიცადე, ისეთი კირკიტი კვერცხი გიშოვნო, რომ ვერავინ გაგიტეხოს, კირკიტი, კირკიტი.—არწმუნებდა არჩილი.

— მე კიდევ, აბდულ, ჩემს ბალჩაში ჯერ ყვავილები გაიშალოს, რეები გაჩვენო!—თავის მხრივ ჰპირდებოდა დარიკო.

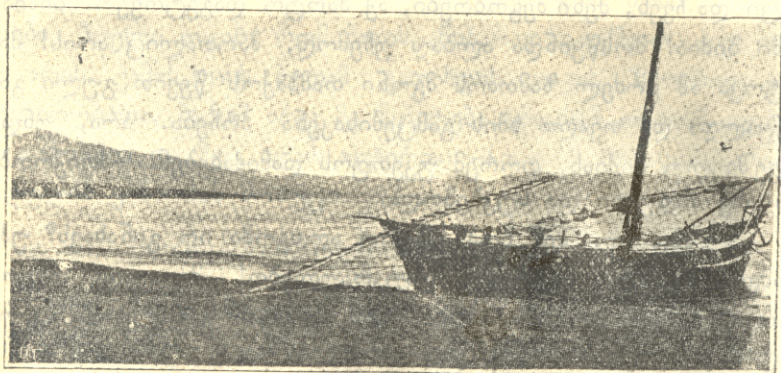
— რას ვაქწევ კვერცხს, ან ყვავილებსა? ზღვა მინდა, ზღვა, თორემ კვერცხს და ყვავილებს ბევრს ვიშოვნო. არ ვარგა უზღვოთ ცხოვრება.—იტყოდა ხოლმე გულში აბდული არჩილისა და დარიკოს დაპირებაზედ.

მარტის დამდევს, როცა ქალაქში კარგად ჩამოხრჩვენი
ხეები ამწვანებას ეპირებოდნენ, — აბდულმა გულის-წადილი აი-
სრულა: დილა-ადრიან ჩანთაში „დედა-ენა“ გამოჰკრა, მო-
გროვილი რამდენიმე მანეთი ჯიბეში ჩაიღო და ერთს წინად-
ვე შეპირებულს ზღვის პირას მცხოვრებ მეზობელს შავი
ზღვისაკენ გაჰყვა. არჩილს პატარა ბარათი დაუტოვა:

— „ძნაო არჩილ, თუმცა ყველა გულით მიყვარხართ,
მაგრამ ზღვა უფრო მიყვარს. უჩემოდ ბიძიას მოსწყინდებოდა.
აბდული.“

ვ. თამროშვილი.

შემოდგომა.

ემოდგომაა. მზე ცხოველ-მყოფლად აღარ დაჰკაშკაშებს არე-მარესა. ხანდისხან თუ გადმოიხედავს მქისეც მოწმენდილ ციდან, თორემ დანარჩენ დროს ჯანდ-ნისლში არის გახვეული. ნაცვლად გაზაფხულის

ცელქ-ნიავისა, ქარი გამშაგებით დაჰქრის და მოსთქვამს თავის დაუსრულებელ ხეტიალს. სადაა ის სიტურფე, სინაზე ბუნებისა? სადაა ის კდემა, რომლითაც განთიადს მიეგებებოდა ხოლმე! დანადგლიანებულია, მოქურუმებული. ტყე, რომელიც თავის წიალში სთხზავდა საუსხოო ლეგენდებს, მომხიბლავ ზღაპრებს, რომელიც მწუხრის ჟამს გრძნეულ ფოთოლთა შრიალით წარმოშობდა მბზვინვარე, ოქროს დალიან ფერიებს და ჩანჩქერთა ზვირთებით ჰსკვნიდა მელიოდიებს, საზმანებო ორფეის ჩანგის ჰანგთა უტკბესს — ეს ტყე დღეს გატიტვლებულია, გავერანებული, პარტახად გადაქცეული. მოქიკტიკე ფრთოსანთა ნაცვლად, ყვავ-ყორანნი-ლა დათარეშობენ ყრანტალ-ჩხავილით, შვლის ხავილის ნაცვლად, მგლების ღმუ-

ილი აყრუებს არე-მარესა. მუხები, რომლებსაც ტოტემი-ზღაპრულ ქოლგასავით გაუშლიათ, ისე გატიტვლებულან, რომ მთელის ტანით ცახცახებენ.

„ხუმრობა ხომ არ არის—ჩივიან გუნებაში ისე მოგვიქერს ყინვა, რომ ჭახჭახი გაგვექონდეს“.

— ვიშ, ვიშ, ვიშ—ოხრავენ ვერხენი, რცხილანი, ცახცხენი—მართლაც რომ საშინელი დღეები გადაგვხვდება.

— ეჰ, თქვენა სცახცახებთ შიშითა, რომელნიც სიდიადით ცამდის ასულხართ, და მე რაღა ვქნა ერთი ბეწვა სულიერმა? როგორ გავართო თავი ამ ყიამით ზამთარსა? არც საკვები მეგულება და არც თბილი ბუდე,—ჰკენესის ბელურა არყის კაპზე ჩამომჯდარი.

ჭიუხი *)? ჭიუხი რაღას განიცდის ამ დროს? იქნებ იმისთვის სულ ერთი იყოს, აინუნშიაც არ მოჰქონდეს შემოდგომის ჟინუღლიან დღეების დადგომა, რომელიც სევდიან ჰანგზედ ჰმართავს ყოველის გულს? იქნებ უგრძობლად უყურებდეს ფრთოსანთა და მცენარეთა საცოდაობას? თხემით ტერფამდის ნისლით შემობურვილი, არ გეგონოთ მშვიდად განისვენებდეს. არა! მარად ჰკენესის; ნისლი მისი შავი ფიქრებია. საცოდავს მეტ მწუხარებისაგან ცრემლი ვერ შეუმაგრებია და ნაკადულად გადმოსჩქეფს. რას მოსთქვამს? დაუგდოთ ყური.

„ვაი, რა ხან-მოკლე იყო გაზაფხული, დრო კდემამოსილ ყვავილების ჰაემანისა! რა მალე გაბედითდა სიხარული, რომელიც კისკასებდა ვარდით ფურჩქენილ მზის სხივებში! რა მალე დაიცარა სივრცე სევდის ჰანგებით! რა მალე გაჰქრნენ ელვარე ფერადნი დედა-ბუნებისა!“

— ჭიუხო, შენ რა გადარდებს? ხომ არც ზაფხულში იყავი მშვენიერებით შემკული? ხომ არც მაშინ გახარებდა შვლის ნუკრის ხტომა, ცისკრის მგოსნის კისკასი, ყვავილთა სურნელოვნება?—გამოელაპარაკა წერწეტა მთა, რომლის ქეჩო ერთ-

*) ჭიუხი—კლდოვანი მთა, მწვერვალი.

ხელ ზურმუხტის ფერ არშიებით მოქარგულიყო. — სულ ჩემი გლოვა, რა ბედნიერი ვიყავი, რომ იცოდე! დიდებული მზე შუქურ-ვარსკვლავის ხელით თავის უსტარს პირველად მე გამომიგზავნიდა, რომ წალკოტისათვის მეცნობებინა მისი მოახლოება. ამობრწყინების ჟამსაც პირველად მე გადმომამოწიდა სხივთა ლეჩაქს. როგორ შემომხაროდნენ მაშინ მაყურებელნი! გრძნებით მთვლემავნი ტბანი და ზვირთთა მოლივლივე მდინარენი, ნეტარებით აღიბეჭდავდნენ ხოლმე თვის მოსარკულ მკერდზე ჩემს სილიადეს. ნიავე კისკის-ტიტინით ამოირბენდა მდელიოდან, ყვავილების სახელით გრძნობით გადამკოცნიდა. ტოროლა ხომ ცის გუმბათს აეკვრებოდა და ზარივით დამწყვრიანებდა თავს.

— ეეჰ, რა ბედნიერი ვიყავი და რა მალევე გამიხდა ყოფა ოხვრადა, — დაამთავრა სიტყვა მთამა და მწარედ ჩაიქვითქვითა.

— ეჰ, ჩემო კარგო, სწორედ ისა მკლავს მე, საცოდავს, რომ დღემდე ვერ გამიცნეს იმათ, ვის გულისთვისაც ბევრი, ძალიან ბევრი ღამეები უძილოდ გამიტარებია. შენ მითხარი, რომ მე არა მმოსავდნენ გაზაფხულის სამკაულნი. მართალია, დაუსრულებელ ჟამთა სრბოლაში მუდამ ტიალად გამოვიყურები, მაგრამ როგორც-კი წარმოვიდგენ, რომ ჩემ წინ გადაფენილია საუცხოვო ფერადებით შეხამებული ბუნება, მთლად მავიწყდება ჩემი სიტიტვლე-სიბეჩავე და შემოქმედს მადლობასა ვწირავ ესდენ მშვენიერ სურათთა შექმნისათვის. ეს კია, რომ ხანგრძლივი არ არის ჩემი აღტაცება. განგებამ მხოლოდ ერთი შვილი მარგუნა წილად. ესაა ქუჩი უსუნო და უფერული, როგორც უფერულია შექმნდგომის ცა. ჩემს ხრიაკ თხემზე მხოლოდ ისა ჰხარობს. საბრალო იას ტრფილია. სისხამ დილიდან ხშირ ბინდამდის თვალს არ აშორებს ბუჩქნარების ძირში ამოღერილ გულის სატრფოს, ცას მუდარებით შესთხოვს, არ მოაკლოს წმინდა ცვარ-ნამი.

რომ უყურებ ქუჩის სასოებიან ლოცვას, სიამოვნებით შეგხვდები და უკებ წრფელ გრძობასა, წმინდა ტრფიალსა.

ანაზღათ საშინელის ფრთათა ბარტყუნით ამოიქროლებს ბარიდან არწივი, რომლის კლანჭებში ჰკუთავს სირი და თვალების ბრიალით დაუწყებს ძიძგნასა. ქუჩის სისხლის წინწკლები მოეფრქვევა ფოთლებზე და აქვითინდება საცოდავად.

შეც ამის მნახავს გული ამიჩუყდება და მასთან ერთად მოვსთქვამ ჩვენს უბედობას.

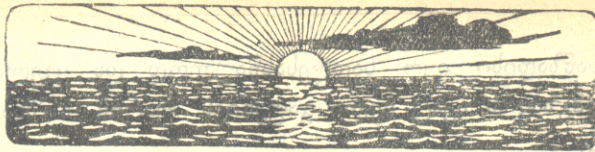
აქ ჭიუხმა შესწყვიტა საუბარი და ყრულ ჩაიქვითინა. წერწეტა მთას თავის თავი ისე აღარ ენანებოდა, როგორც ჭიუხი. ინანა, რომ რამდენისამე ხნის წინად ისეთ უსამართლო სიტყვებით მიჰმართა და გადასწყვიტა: ოღონდ ველირსო კეკლუც გაზაფხულს და მონავარდე ფრთოსანთა ნისკარტით პირველ ენძელასვე ჭიუხს გაუგზავნი დიადის დროს სახარებლადაო.

ქარს-კი არ ესმოდა მათი საუბარი, გაშმაგებით ჰქროდა, გაყვითლებულ ფოთლებს ხევ-ხუვში დასასამარებლად მიაქროლებდა.

დ. თურდოსპირელი.

მოწყალე არწივი.

(ლეკენდა).

იდებულ დღესასწაულის წინა დღე იყო. ზღვის მახლობლად გაშენებულ მეთევზეების სოფელში ვიღაც მგზავრმა გაიარა. ეტყობოდა, შორიდან მომავალი იყო: სახეზე საშინელ დაღლილობის ნიშანი და დაკონკილ ტანისამოს-ფეხთსაცმელებზე სქელი მტვერი დასდებოდა. მგზავრს არც ნათესავი ჰყავდა ამ სოფელში და არც ნაცნობი, მაგრამ იფიქრა:—მივალ რომელსამე ოჯახიშვილთან,—ეტყობა მდიდარი სოფელია, — და ერთ ღამის ბინას და ლუკმა პურს ვინ დამიჭერს, ხვალ ასეთი „ბედნიერი დღე“ უთენდებათო!

მიადგა ერთ მოსახლეს ქუდ-მოხდილი კარებზე და მოკრძალებით პური და ბინა სთხოვა. ოჯახიშვილები დღესასწაულების სამზადისში იყვნენ: აცობდნენ, ხარშავდნენ, სწავდნენ სადღესასწაულო სანოვაგეს და სახლ-კარს ალაგებდნენ: რეცხავდნენ, ფხეკდნენ და ასუფთავებდნენ.

— მეზობელთან მიდი და ის გავიკითხავსო, — გამოსძახეს წყენით ამ სახლიდან: პური და ღვინო ღვთის მოწყალებით ყველასა აქვს და ჩვენ ახლა სამაგისოდ სადა გვცალიანო, — სთქვეს ოჯახიშვილებმა.

მგზავრმა თავი დაუკრა და გაშორდა. მეორე ოჯახშიაც

იგივე სამზადისი იყო სადღესასწაულოდ და ყველა საქმიანობდა. მგზავრს აქაც ხელი გაუქნიეს უარის ნიშნად და გამოსძახეს:

— ღმერთი მოგცემს, ჩვენ არა გვცალიან! ე მანდ მეზობელთან მიდი და გაგიკითხავსო.

მგზავრმა ამასაც თავი დაუკრა, გაბრუნდა და მიადგა მესამე სახლის კარს, მეოთხეს, მეხუთეს, მაგრამ ყველგან ერთნაირად ფუსფუსებდნენ და მგზავრისათვის არავის არ ეცალა, რომ ლუკმა პური მიეწოდებინა, თუმცა სამზადისი ყველა ოჯახში თავზე საყრელი ჰქონდათ.

გაწბილებული მგზავრი გასცდა სოფელს ცარიელა აბგით, მაგრამ მწუხარებით სავსე გულით და ზღვისაკენ გასწია. აქ დიდ ქვაზედ ჩამოჯდა და თავი მწარე ფიქრებს მისცა.

ზღვა ღელავდა, ღრიალებდა, ბობოქრობდა. მისი ცივი ზვირთები სულ კლდეებს ლოკავდა, გაშმაგებული ეხეთქებოდა, გაშმაგებულივე უკან ბრუნდებოდა.

გასცქეროდა მწუხარედ მგზავრი ზღვის ტალღებს, თითქო იმათგან მოელის რაიმე მოწყალეებასაო, მაგრამ ამაოდ. ზღვაც ისეთივე უგულო და უმოწყალო იყო უბედურ კაცი-სათვის და მისი ზვირთებიც ისე გულცივი, როგორც ხალხი.

— ნუ თუ არავინ ყურადღებას არ მომაქცევს და არ გაიკითხავს? ნუ თუ ქვეყანაზე ერთი ვინმე არ მოიპოვება კეთილის გულისა, რომ კარი გამიღოს და ლუკმა მომივდოსო?— იფიქრა მგზავრმა და ამ ფიქრით გულ-დამწვარმა და ამღვრეულმა ხალხის ყვედრება და წყევალ-კრულვა დააპირა.

უცებ შორს, ზღვიდან რაღაც ფრინველი ამოფრინდა და მალლა-მალლა წავიდა. ეს იყო ზღვის არწივი. დიდი თევზი დაეჭირა და ღონიერ კლანჭებით მიჰქონდა, რომ მოფარებით გამოეხრა მაღალ და მიუვალ კლდეზე, ხალხისა და მღელვარე ზღვის მოშორებით. მგზავრი წამოდგა ქვიდან, როცა არწივმა თავზე გადაუარა და სასოწარკვეთილებით წამოიძახა:

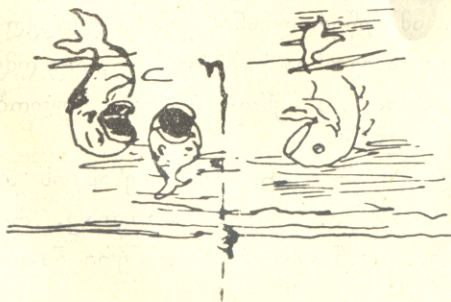
--- დიად, ხალხი ისეთივე ბოროტი, ხარბი და გაუთავლებელია, როგორც ეს სვავი; ისეთივე გულცივია, როგორც ეს ზვირთები და გულქვა, როგორც ეს კლდეები.

ძლივს დაასულა უკანასკნელი სიტყვა, რომ მის წინ დიდი თევზი დაეცა: ამაყსა და სისხლის მსმელ არწივს შეეცოდა მშიერი ადამიანი და თავისი ლუკმა გადმოუგდო. გაიგო მგზავრმა, ვინც იყო მისი შემბრალებელი, გული მოუღება, გაუთბა და გამხიარულდა.

— გმადლობ, გულ-კეთილო ფრინველო, გმადლობ! — შესძახა მიმავალ არწივს და თვალები ცრემლებით ავესო... ეს იყო სიხარულის ცრემლები, ცრემლები მადლობისა და ღმობიერებისა. ცრემლებმა ამორეცხა მის გულში დაგუბებული მწუხარება და ბოროტება და გამოაცვლევინა აზრი, რომ უსამართლოდ სწამებდა ადამიანს უკულობას.

— თუკი შემოქმედმა ონავარ ფრინველსაცკი ჩაუნერგა გულში სიბრაღის გრძობა, ადამიანს როგორ-ღა მოაკლებდა ამ მადლს. მხოლოდ მიძინებულია ადამიანის გულში ქვეყნიურ ათას-გვარ ზრუნვისაგან. ადამიანს რომ ეს ზრუნვა და ფიქრი არ აწუხებდეს და მათგან თავისუფალი იყვეს, როგორც არწივი, მაშინ ათასჯერ მეტი სიყვარული და სიბრაღული ექნებოდაო, — იფიქრა მგრზავრმა და ამოიოხრა.

თეო კანდელაკი

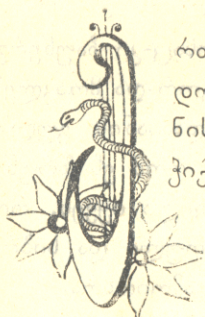

მ რ ი მ ხ ა ტ ვ ა რ ი .

(შემდეგი)

თ ა ვ ი VII.

რთს კვირა საღამოს ბერნის რამდენმამე მშვი-
დლობიანმა მცხოვრებელმა მოხუც ტომის ღვი-
ნის პატარა სარდაფში შეუხვია, რომ იქ თითო
ჭიქა ღვინო დაელიათ და ეცხედნათ სხვა-და-
სხვა ახალ ამბებსა და შემთხვევის გამო,
რაც წარსულ კვირის განმავლობაში მო-
მხდარიყო.

— მართლა, გაიგე დიდი ახალი ამ-
ბავი? — სთქვა მეპურე არნერმა, როდესაც სარდაფში ჩავიდა
და თავის მეგობარ მეწვრილმანესთან ერთად ერთს პატარა მა-
გიდას მოუჯდა. ამ მეწვრილმანის გვარი ვერდელი იყო.

— არა, არა გამიგონია-რა! მითხარი, თუ ღმერთი გრწანს,
რა ამბავია! — სთხოვა და ცნობის მოყვარულობით დაუწყო
ცქერა თავის მოსაჯბრეს.

მაშ, ძლიერ ვწუხვარ, რომ შენამდის ასე გვიან მო-
დის ყოველნაირი ამბავი. დიად, მართლაც, რომ მეტად სა-
კვირველი ამბავია, — განაგრძობდა არნერი ნაყენაყედ და გა-
ქიანურებით.

— ეჰ, კმარა ამდენი გაჭიანურება! სთქვი მალე! — მოულოდნელად გააწყვეტინა სიტყვა ვეიდელმა, რომელსაც უნდოდა მალე შეეტყო, თუ რა ამბავი მოჰხდა.

— ფრეიდენბერგისა არაფერი გაგიგონია? — ჰკითხა სილინჯით მეზურემ.

— მხატვარ ფრეიდენბერგისა? არა, არაფერი გამიგონია! მერე და რა დაემართა? — იკითხა გულკეთილმა ვეიდელმა.

— ის დაემართა, რომ ცხენის ყიდვას აპირებს და ერთს საკმაოდ ძვირფასს ცხენს კიდევ შეევაჭრა, — შეჰნიშნა მრავალმნიშვნელოვანებით არწერმა.

— რაო, რაო? ფრეიდენბერგი ცხენს ჰყიდულობსო?! — წამოიყვირა ვეიდელმა და ზეზე წამოხტა. — მერე ეგ შესაძლებელია? ის ხომ უიმისოდაც თავადურად სცხოვრობს!

— იმას, ჩემო ძმაო, ამ უკანისკნელ სამი-ოთხის წლის განმავლობაში სწორედ რაღაც ნატვრის თვალი გაუჩნდა, — განაგრძო არწერმა: — დიდი ხანი არ არის მას აქეთ, რაც ჩემის საკუთარის თვალთ ვნახე, ფრეიდენბერგს ილიაში ამოჩრილი ჰქონდა თავისი ყუთი საღებავებითა და სახატავ კალმებით, ქუჩა-ქუჩა დახეტიალობდა და ძლიერ მადლიერი იყო, როდესაც დასახატავად ახალ განცხადებას შეუკვეთდნენ; ძველსაც-კი დიდის სიამოვნებით ასწორებდა; ახლა-კი, ახლა...

— ყველა ამას ისიც დაუმატე, — ჩაგონების კილოთი სთქვა ვეიდელმა, რომ ფრეიდენბერგს ყველასი ემართა, რადგან მისი ცოლი ბევრსა თხოულობდა და ქმრის მცირე შემოსავალი არა ჰყოფნიდა; ამიტომ, სადაც-კი ხელი მიუწვდებოდა, ყველგან სესხულობდა ფულს.

— ვიცი, ვიცი! — გააწყვეტინა არწერმა: — სწორედ ამისთვისაა საკვირველი, რომ ასე ცოტა ხანში შესძლო ყველა თავის საქმის გამოკეთება და ახლა ნამდვილ ბატონივით სცხოვრობს: მუსიკას სწავლობს, ყოველთვის ჩინებული სადილი აქვს, ცოტას ჰხატავს და შემდეგ სასეირნოდ დადის; ხანდის-

ხან გასართობად ციურისშიაც მიდის ხოლმე და იქიდან კმაოდ გატენილ ჯიბით ბრუნდება შინ.

— იცი, რა გითხრა? სთქვა ვეიდელმა და მეგობარს ხელი დაუჭირა:— ჩემის ფიქრით, ბანქოს მოთამაშე უნდა იყოს და, იქნება, ბედი სწყალობს თამაშობაში.

— არა, ეგ ქორია!— მიუგო არნერმა:— კარგად ვიცი, რომ ბანქოს თამაშობასა არაფერი გაეგება.

— მაშ, აბა, მალულად უნდა ვაქრობდეს რასმე, ან და დიდის სარგებლით ფულს უნდა ასესხებდეს, როგორც მევახშე.

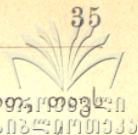
— ეგეც არა ჰგავს როგორღაც სინამდვილეს,— მიუგო კიდევ არნერმა:— ფული რომ გაასესხო, ხომ სახლში უნდა მიიღო მსესხებლები; მისას კი ამ ბოლო ხანებში ვერავის ჰნახავთ; თითქმის ძველი მეგობრებიც კი სრულიად ჩამოეცალნენ.

— თუ ასეა, თვითონ ღმერთი უნდა უგზავნიდეს სიმდიდრეს,— დაასკვნა ვეიდელმა:— შეიძლება, სწორედ იმისთვის, რომ თავშესაფარი მისცა იმ საბრალო კრეტინს, რომელიც, გახსოვს, საღდაც იპოვნა.

— არა მგონია!— კიდევ იკვითა სთქვა არნერმა:— არა მგონია, რადგანაც იმ საწყალს არც ისე კარგად აცხოვრებენ. მართალია, ასმევენ, აკმევენ, მაგრამ სამაგიეროდ სახლიდან ფეხს არ გადაადგმევენებენ, და ეს რამდენიმე წელიწადია, ხორციელ ადამიანს მისი სახე თვალით არ დაუნახავს. ისიც კი შევნიშნე, რომ საწყალი ერთხელ ბაღში იჯდა და სტიროდა. სწორედ ამიტომ ფიქრობ, რომ ფრეიდენბერგთან იმას ტკბილი ცხოვრება არა აქვს. იმასაც ამბობენ, ფრეიდენბერგმა მეზობლებთან ღობიდან ლაპარაკიც კი აუკრძალაო; ამგვარად ის საცოდავი კრეტინი ისე სცხოვრობს, თითქოს საპყრობილეში იყოს დამწყვდეული. მე არა მგონია, ასეთი კეთილი საქმეები ძლიერ სასიამოვნო იყოს ღვთისთვის და ამიტომ დააჯილდოვოს ფრეიდენბერგი, სწორედ არა მგონია!

— თქვენ ორივენი ნამდვილი სულელები ხართ,— ჩაერია ლაპარაკში ტომში, რომელიც დიდი ხანია ყურს უგდებდა

მეგობრებს: — დიად, სწორედ ნამდვილი სულელები ხართ, რომ იმტვრევთ იმის გასაგებად, თუ როგორ გამოიდრდა ფრეიდენბერგი; მე-კი დიდი ხანია ძლიერ კარგად ვიცი, თუ ქარმა საიდან შემოჰბერა.

— ნუ თუ? — უცბადა სთქვა არნერმა.

— მერე ეგ შესაძლებელია? — წამოიძახა თავის მხრით ვეიდელმა, რომელიც მოუთმენლად სცდილობდა ამ საქმის საიდუმლოების გაგებას.

— მაგრამ ისიც უნდა ვთქვათ, თქვენ აქედან რას გამოვლით? — განაგრძობდა ამასობაში ტომში თავისი ჩახლენილ ბოხის ხმით: — თქვენ ხომ, სულ ერთია, მაინც არ დაიჯერებთ, კიდევ რომ გითხრათ: ახლანდელ ახალგაზღობას ყველაფერში სურს ჩვენზე, მოხუცებულებზე, კვიანი იყოს... ეჰ, ღმერთმა მშვიდობა მისცეთ!..

— არა, არა, მოხუცო! ჩვენ, რასაკვირველია, დაგიჯერებთ, თუ შენს ნალაპარაკეში ერთ ნამცეც სიმართლეს შევნიშნავთ, — მიუგო არნერმა: — სთქვი, რალა, მალე და აგვიღსენი ეგ ჩვენთვის გამოურკვეველი ამოცანა, რომელიც, სიმართლე გითხრა, კი ღირს იმად, რომ კაცმა მისთვის თავი იმტვრიოს.

— ხა, ხა, ხა! გაიცინა აქ ტომში: — თქვენის ამოცანის აღნასაც დიდი თავის მტვრევა არ სჭირდება: უეჭველია, ფრეიდენბერგი ბოროტ სულს გასცნობია, რომელიც პირდაპირ უყრის ფულებს, თორემ, აბა, საიდან უნდა გასჩენოდა ასეთი სიმდიდრე? ასე რომ არ იყოს, მაშ, რა მიზეზია, რომ ასე გაურბის კეთილ ხალხს და თავის სახლში არაფის იკარებს.

— ე-ე, ბებრუხანავ! შენ რალაც სრულიად უმზგავსლაპარაკობ! — მიუგო ამაზე ვეიდელმა: — აბა, ერთი, რა ბოროტი სული უნდა იყოს აქ? ჩემის ფიქრით, ეს ფრეიდენბერგი უთუოდ სრულიად უბრალოდ რასმე ეშმაკობს და თავის ოინებით ჰხვეტავს ფულს, თორემ არავითარი ბოროტი სული გამდიდრებაში არ ეხმარება.

— აი, ხომ ვსთქვი! — განაგრძობდა ტომში სიტყვიერება.
 — თქვენ ურწმუნო თომასავით არა გსურთ რასმე ერწმუნოთ, რასაც თქვენის თვალით არ დაინახავთ. მაშ, კარგი, მოითმინეთ; მოვა დრო და ყველანი დავინახავთ, ვინ მართალია ჩვენში და ვინ მტყუანი! — გადასწყვიტა მოხუცმა.

კიდევ დიდხანს იღაფა ამ სამმა კაცმა იმის შესახებ, თუ როგორ გამდიდრდა ფრეიდენბერგი, მაგრამ ვერას გზით ვერ შეთანხმდნენ. ტომში თავისას იმეორებდა, ფრეიდენბერგს მანე სულთან აქვს კავშირიო; არნერი და ვეიდელი-კი, როგორც უფრო ჭკვიანები, ამტკიცებდნენ, ეგ სისულელე და ჭორია; უფრო ადვილად შესაძლებელია, მხატვარს ვისგანმე მეგვიდრეობა მიეღოს და, უთუოდ რაიმე პატივსადები მიზეზები აქვს, რომ არ აცხადებს. ამგვარმა დასკვნამ ისე გააჯავრა და მოთმინებიდან გამოიყვანა მოხუცი ტომში, რომ მეგობრებმა საჭიროდ სცნეს მაშინვე შეეცვალათ ლაპარაკი; შემდეგ-კი საჩქაროდ დალიეს ღვინო და შინისკენ წავიდ წამოვიდნენ.

VIII

მეორე დღეს ფრეიდენბერგი თავის ცოლით საუზმედ იჯდა და თავის საქმეებზე ლაპარაკობდა.

— ოჰ, საყვარელო გუსტავ! — ამბობდა ჯანსაღი და ჩასუტებული მხატვრის ცოლი: — ახლა დავრწმუნდი, რომ ღმერთი დაუჯილდოვებლად არ სტოვებს არც ერთ კეთილ საქმეს. ვინ იცის, ახლა როგორ ვიცხოვრებდით, რომ შენი კეთილი და შემბრალე გული არ აღეძრა საბრალო ბავშვის ბედს და თავშესაფარი არ მიგეცა მისთვის?

— შენ კარგად იცი, ძვირფასო მარიანა, — მიუგო ფრეიდენბერგმა, ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ: — შენ იცი, რომ ჩვენ ერთმანერთს არაფერი არ უნდა დაუმალოთ; ამიტომ საჭიროდ მიმაჩნია გითხრა შემდეგი: მე რომ იმდენად გამჭრიახი არ

ეყოფილიყავ და მაშინვე არ შემენიშნა ბავშვის არაჩვეულებრივი ნიჭი და ის სარგებლობა, რომლის მოტანაც შეეძლო, რასაკვირველია, სახლში არ წამოვიყვანდი. შენც მაშინვე კარებს უჩვენებდი ამ საძაგელსა და საზოზლარ „ტინგიცს“, როგორც შენ მაშინ უწოდე, მე რომ არ შემძლებოდა დამერწმუნებინე, ამ „ტინგიცს“ შეუძლიან დიდი სარგებლობა მოგვიტანოს მეთქი.

ამ სიტყვების გაგონებაზე მარიანა ცოტათი შეშფოთდა, თვალები დახარა და თითქმის ჩურჩულით წარმოთქვა:

— მერე რა უყოთ, ძვირფასო გუსტავ? ხანდისხან ხომ ყოველი ადამიანი ღებუა ხოლმე ცუდს გუნებაზე. ამ საზოგადო კანონს მეც ვემორჩილები; და შენ რომ ძლიერ გამჭრიახი კაცი ხარ, ამაში მე არავითარი ეჭვი არა მაქვს.

— თუმცა ეს მართალია, მაგრამ მე მაინც არ შემეძლო წარმომედგინა, რომ ფრიდლი ასეთი გენიოსი მხატვარი გამოვიდოდა, — განაგრძობდა ფრეიდენბერგი: — ციურხში მის ნახატებს პირდაპირ იტაცებენ და ათის ხელითაც რომ შესძლებოდა ხატვა, მაშინაც, მგონია, ვერ დააკმაყოფილებდა ყველას, ვისაც მის სურათების შეძენა სურს. მერე რა შესანიშნავის სიჩქარით მუშაობს! წარმოიდგინე, უკანასკნელს ორ დღეს კიდევ ახალის სურათის დახატვა მოასწრო, ბებერი კატა და მისი კნუტები ერთმანერთს ეთამაშებიან და ეს ისე მშვენივრად, ისე ბუნებრივად გამოუვიდა, რომ მარტო ამ ერთ სურათში, მგონი, ას მანეთს მომცემენ.

— მაგიტომაც, ჩემო გუსტავ, ჩვენს ოჯახში ყველაფერი მზა-მზარეულადა აქვს! — შეჰნიშნა ფრეიდენბერგის უკუა-მზიარულმა ცოლმა; ის-კი დაავიწყდა, რომ ორივე ცოლ-ქმარი ფრიდლის შრომით სცხოვრობდნენ. — სასმელ საქმელი კარგი აქვს, — განაგრძობდა კიდევ: — ოთახი ნათელი, სუფთა; მასთან კიდევ ბალი, სადაც დღეში რამდენსამე საათს სეირნობს. ჩემის ფიქრით, მეტი სასურველიც-კი არაფერი აქვს, სწორედ რომ არაფერი! — გადაჭრითა სთქვა მარიანამ.

— თვითონ ჩვენთვის ძლიერ ცუდი იქნებოდა, რომააზე ნაკლებად ვზრუნავდეთ ამ, — შეიძლება ვთქვათ — „ოქროს ტინგიცისათვის“, — მიუგო ფრეიდენბერგმა, რომელსაც, ეტყობოდა, ცოლის შენიშვნა არ მოეწონა.

— მაგრამ, იცი, რა? — კიდევ გააწყვეტინა სიტყვა მარიანამ: — მე არ მომწონს ფრიდლის ასე ხანგრძლივი ბალში სეირნობა. ხომ იცი, უნდა ვეცადოთ, რომ ვისმე გარეშეს არ გამოვლავარაკოს და არ წამოროშოს, თუ საიდან ვშოულობთ კატის მხატვრის შესანიშნავ ნახატებს. ადვილად შეიძლება, ვინმე გარეშეთაგანი გამოვლავარაკოს ბალის ლობიდგან და გამოჰკითხოს ყველაფერი, რაც საჭიროა. ამიტომ ფრიდლის, რაც შეიძლება, ძვირად უნდა უშვებდეთ ბალში სასეირნოდ.

— არა, ეგ არ შეიძლება, — უცბად მიუგო ფრეიდენბერგმა: — ფრიდლი უიმისოდაც სუსტი ბავშვია და, თუ სუფთა ჰაერზე მოძრაობაც მოუსპეტ, მისი ჯანმრთელობა ძლიერ შეირყევა. საქმე ისაა, რომ ფრიდლი ნამდვილად ჯავრით მოკვდება, თუ ყოველ დღე არ გაუშვებთ იმ გორაკზე, სადაც დაფლულია მისი ერთადერთი საყვარელი, მისი რუხი კატა. ახლანდელს კატებში, რომელნიც იმის გულისათვის გავიჩინეთ, არც ერთი ისე არ უყვარს, როგორც თავისი რუხი კატა, რომელიც ამდენხანს ვერ დაუვიწყებია. ყველა ამის გამო არ შეგვიძლია და არც არასოდეს უნდა შეეცვალოთ მისი ჩვეულებრივი სეირნობა ბალში, — დაათვა ფრეიდენბერგმა.

— მაშ, როგორც შენი ნება იყოს, — სთქვა მარიანამ: — მხოლოდ გახსოვდეს-კი, რომ მე გაფრთხილებდი, რაიმე უსიამოვნება არ მოხდეს მეთქი, რაც ადვილად შესაძლებელია.

— მე სრულიად არ ვიზიარებ შენს შიშს, ძვირფასო მარიანა, — განაგრძობდა მხატვარი: — ფრიდლი აქამდის ისე ცოტასა და თან უნდომლად ლაპარაკობს, რომ ვერას გზით ვერ შესძლებს ჩვენის საიდუმლოების გამჟღავნებას. რაც შეეხება იმ ექვს კატას, რომელიც სახლში გვყავს, ამათ მართლაც, რაც შეიძლება, მეტი ყურადღება უნდა მივაქციოთ და ვეცა-

დობ, ერთი მათგანიც არ გაიქცეს სახლიდან და გარეშეს არ მოხვდეს თვალში, რადგან კატების საშუალებით ადვილად შესაძლებელია შეიტყონ ჩვენის „კატების მხატვრის“ ბინა. სწორედ ამ კატების გულისთვის ცხენის ყიდვასაც თავი დავანებე, განაგრძობდა ფრეიდენბერგი: — რადგან, ცხენი რომ ვიყიდო, ხომ მეეტლეთ უნდა დავიყენო; იმას მე ვერას გზით ვერ დაუშალავ ამ ექვს სხვა-და-სხვა ფერ ცხოველს, თუ ტომარაში არ ჩავსვამ; ტომრიდან-კი ფრიდლიმ, არა მგონია, შესძლოს მათი ხატვა სხვა-და-სხვა სახეებითა და მდგომარეობით, როგორც საზოგადოდ ახლა ახერხებს.

— ოჰ, რა ჭკვიანი და გამჭრიახი ქმარი მყევხარ! — მხიარულად წარმოსთქვა მარიანამ და თან ქმარს მხარზე ხელი მოუტაცუნა.

— მე ახლა მხოლოდ ის-ღა მინდა გავიგო, — განაგრძობდა მხატვარი და თან თავის ლამაზ კათხიდან ლუდსა წრუპავდა...

— გაიგო ის, თუ საიდანაა ფრიდლი და ვინ არიან მისი მშობლები? ხომ მართალს ვამბობ? — საჩქაროდ ჩამოართვა სიტყვა მარიანამ.

— სწორედ მაგრეა! — დაეთანხმა ფრეიდენბერგი: — მე, ვსთქვათ, მაგის გაგება ძლიერ ადვილად შემეძლო, რომ მომფიქრებოდა „ახალს ეზოში“ წავსულიყავ და იქ თვითონ პეს-სტალოცისთვის გამომეკითხა: ნამდვილად ვიცი, რომ ფრიდლი იქიდანაა გამოქცეული. მაგრამ საქმე ისაა, რომ, პესტალოცისთან ფრიდლის შესახებ ცნობების შეკრებას რომ შეუდგე, ადვილად შეიძლება, მთელი ჩემი საიდუმლოებაც გამომჟღავნდეს.

— ღვთის გულისათვის, მაგისთანა არა მოიქმედო-რა, — მზრუნველობით სთქვა ფრეიდენბერგის ცოლმა: ხომ იცი, ხანდისხან სულ უბრალო, თითქმის ერთ გადაკვრით ნათქვამ სიტყვასაც ძლიერ სამწუხარო შედეგი მოჰყვება ხოლმე. ამგვარად, ამ შემთხვევაშიაც ერთმა გადაკრულმა სიტყვამ ფრი-

დლის შესახებ, ადვილად შესაძლებელია, მთელი ჩვენსი თილდღეობა დაარღვიოს. მთლად ეს საქმე შემთხვევასა და დროს მიახდენ. ან კი, სიმაართლე რომ სთქვას კაცმა, რად გესაჭიროება იმის გაგება: თუ სადაურია ეს უბედური. ჩვენ სახლში შემოვიყვანეთ, ვასმევთ, ვაქმევთ და ტანთა და ფეხთ ვაცმევთ. რაც შეეხება იმას, თუ რა სარგებლობას გვაძლევს ფრიდლი თავის შრომით, ეგ მარტო ჩვენი საქმეა და არც ვალდებულნი ვართ ვისმე მაგის ანგარიში მივცეთ. თუ საბრალოს რაიმე უბედურება შეემთხვევა და მუშაობა ვეღარ შესძლო, ჩვენ რასაკვირველია, მაშინაც არ დავტოვებთ ღვთის ანაბარად!—გადაჭრითა სთქვა მარიანამ.

IX

— ცოტა უნდა დავისვენოთ, საყვარელო კატო, უსათუოდ უნდა დავისვენოთ, როგორც-კი მოხერხებულ ადგილს ვიპოვნით, თორემ მუხლთ მომეკვეთა,—სთქვა მოხუცმა, ნახევრად ბრმა მინდმა, რომელიც კატოსთან ერთად ბერნისკენ მიდიოდა. რამდენსამე წამს შემდეგ, ქალიშვილმა გზის მახლობლად დიდი ქვა დაინახა და მზრუნველობით დასვა ზედ თავისი მამა.

— ოჰ, რა ბედნიერი ვარ ახლა! ამოოხვრითა სთქვა მოხუცმა და თან ხელი გადაისვა გაოფლიანებულსა და დანაოქებულს შუბლზე:—რა ბედნიერი ვარ, რომ კიდევ გიხილე, ჩემო საყვარელო კატო! ჩვენ ხომ სამ წელიწადზე მეტია, ერთმანეთი არ გვინახავს!—განაგრძობდა მოხუცი:—მას აქეთ არ გვინახავს ერთმანეთი, რაც გამასწორებელ სახლში ჩამსვეს სხვის ტყეში ნადირობისათვის, შემდეგ, როდესაც გამომიშვეს, ამ რამდენსამე თვის წინად, და ჩემ ქოხში დავბრუნდი, თქვენ არც ერთი იქ აღარ დამხვდით.

— უშენოდ ჩვენ იქ დიდხანს აღარ დავრჩენილვართ, მამი!—სთქვა ქალიშვილმა:—ნიკლასი ვილაც ბატონმა წაიყვანა

ციურისში სასწავლებლად, მე-კი იმ კეთილ ადამიანებთან ვედი მოსამსახურედ დაბა ვილში, სადაც გუშინა მნახე, და მთელი ეს ხანი ძლიერ კარგადა ვცხოვრობდი; მხოლოდ მოწყენილი-კი ვიყავი, რომ შენ, ნიკოლასა და ფრიდლის ვერ გხედავდით და ხშირად, ძლიერ ხშირად თქვენი დარდი არ მასვენებდა.

— ოჰ, ღმერთო!... რა ბედნიერი ვიქნებოდი, რომ ერთ-ბეჟ კიდევ მენახა ჩემი ბავშვები, მხოლოდ ერთხელ ჩემ სიცოცხლეში!—ნაღვლიანად განაგრძობდა მოხუცი:—ან გამეგო მაინც, თუ რა დაემართათ!.. მაშინ დამშვიდებული ჩავიდოდი საფლავში, დაუმატა მან, ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ.

მამის უკანასკნელ სიტყვების გაგონებაზე, კატომ თვალეზზე წინ საფარი მიიფარა და მწარედ, მწარედ ატირდა.

— ფრიდლი, უთუოდ, დიდი ხანია მოკვდა, — ამბობდა ზლუქუნით:—და, შეიძლება, ბევრი მწუხარება, სიცივე და სიმშოილი აიტანა მას შემდეგ, რაც თავის კატიანათ სახლიდან გაიქცა.

— ყველაფერში-კი მე ვარ დამნაშავე, მე, ცოდვილი ბებერი: მე ვერ ვახერხებდი ჩემის ბავშვების მოვლას, არ ვზრუნავდი მათთვის და, ახლა ღმერთი მსჯის ამისათვის;—სთქვა თვალ-ცრემლიანმა მინდმა:—არა მაქვს არც სახლი, არც კარი, არც რაიმე სხვა ქონება, არც ღონე, რომ ვიმუშაო; ამიტომ იძულებული ვარ მოწყალე ვითხოვო, რომ შიმშილით არ მოვკვდე, მასთან შენც ჩემთან გათრიო, ჩემო საყვარელო კატო, რადგან აღარც თვალით მიჭრის და აღარც მუხლებს მოსდევს ძალა.

— ეჰ, კარგი, მამი, კმარა! მაგას ნუ ამბობ! ძლიერ მოხარული ვარ, რომ კიდევ გნახე, — სთქვა ქალიშვილმა:— მე მზადა ვარ ყველგან წამოგყვე და გავიზიარო შენი მხიარულება და მწუხარება.

— უფალმა გაკურთხოს, შვილო! — ჩურჩულით წარმო-სთქვა მინდმა და მწუხარებით თავი ძირს ჩაჰკიდა.

ჩვენი ნაცნობნი დიდხანს ისხდნენ იქ; მეტად ნებაზედ იყვნენ და ვერ შეამჩნიეს, რომ ერთი კარგად ჩაცმული კაცი ყურადღებით თვალს ადევნებდა. ბოლოს უცნობი საკმაოდ მიუახლოვდა და თან მოხუცს მისჩერებოდა, რამაც კატო სრულიადაც არ გააკვირვა. უკანასკნელ ხანს ცოტათი შეეჩვია, რომ გამვლელ-გამომვლელი ყურადღებას აქცევდა მის დასუსტებულს, თითქმის უსინათლო მოხუც მამას.

გავიდა კიდევ რამდენიმე წამი და უცნობი საკმაოდ ტკბილად გამოელაპარაკა მოხუც მინდს.

— რაო, მოხუცო? როგორც გეტყობა, საზრდოს ეძებ, არა?— დაიწყო უცნობმა.

— დიალ... და, ჩემდა საუბედუროდ, ამ საზრდოს სხვის ეზო-ყურეში ვეძებ! — მოკლედ უპასუხა მოხუცმა მინდმა.

— დღეს დიდ მანძილის გავლას აპირებ?— განაგრძობდა უცნობი.

— იმედი მაქვს, ბერნამდის მივალწევთ, — უპასუხა მოხუცმა.

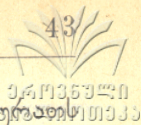
— კარგი... და ხვალ რაღა გწადიან?— ეკითხებოდა უცნობი.

— ოჰ, ბატონო! მწუხარებით დაიწყო მინდმა:— განა შესაძლებელია, რომ მოხუცს, ნახევრად ბრმა მათხოვარს რამ განსაზღვრული წადილი ჰქონდეს? ყველაფერში ღვთის ნებას უნდა დავემყარო და ვმადლობდე შემოქმედს, თუ მე და ამ ჩემს შვილს არსობის ლუკმა პურს გამოგვიგზავნის.

— მე-კი გეტყვი, რომ თქვენ შეგიძლიათ, არამც თუ ლუკმა პური, კარგა ბლომად ფულიც მიიღოთ, — განაგრძობდა უცნობი:— და მიიღოთ ისე, რომ ბევრი შრომაც არ დაგჭირდეთ.

— მერე ეგ როგორ შეიძლება, ბატონო?— წამოიძახა მოხუცმა, რომელიც, ეტყობოდა, ძლიერ გააკვირვა უცნობის სიტყვებმა.

— სრულიად უბრალოდ, — განაგრძობდა ჩვეულებრივის კილოთი უცნობი:— საკმაოა მხოლოდ წამოხვიდეთ ბერნში

და რამდენსამე დღეს დაჰყოთ ჩემთან, სანამ თქვენს სურათს გადავიღებდე.

— ჩემს სურათს გადაიღებდეთ?! — გაუკვირდა მინდს: — ჩემსას, ნახევრად ბრმა, ჩამოკონკილ მათხოვრისას?! თქვენ, ბატონო, ალბად მეხუმრებით.

— არა, მოხუცო, მეგას ნუ იფიქრებ! სრულიადაც არ გეხუმრები, ნამდვილს მოგახსენებ, — მიუგო უცნობმა, რომელიც ჩვენი კარგი ნაცნობი მხატვარი ფრეიდენბერგი იყო; — მე ერთს სურათს ვხატავ, რომლისათვისაც სწორედ ორი ადამიანის სახე მაკლია — მათხოვარი და ბავშვი. ამიტომ ვისგანმე უნდა გადავიღო ეს ორი სახე. სულ მოუფიქრებლად, ალალბედზე რომ დავხატო, არ ივარგებს: ისე კარგი არ გამოვა სურათი, როგორც ნამდვილიდან გადაღებული; თქვენ-კი ორივე, სწორედ რომ მისწრება იქნებით ჩემის სურათისთვისა, ასე რომ უკეთესი სასურველიც არ არის.

— ძლიერ მოხარული ვარ, ბატონო, — სწრაფად წარმო-სთქვა მინდომ: — და სიამოვნებით მზადა ვარ გემსახუროთ, მხოლოდ გვაპატიეთ, ბატონო, რომ ასე ღარიბნი და საცოდავნი ვართ...

— ეგ არაფერია, არაფერი, მოხუცო, — ღიმილით გააწყვეტინა სიტყვა მხატვარმა: — მეც სწორედ თქვენისთანები მინდა.

ერთი საათი გავიდა ამ ლაპარაკის შემდეგ, რომ სულ ჩამოზნელდა და ბერნის მცხოვრებთა ფანჯრებში მკრთალი სინათლე გამოჩნდა; ფრეიდენბერგმა თავის სახლის კარების ზარი ჩამოჰკრა და ზარის ხმაზე ფანჯრიდან მარიანამ გამოჰყო თავი.

— შენა ხარ, გუსტავ? — მხიარულადა სთქვა მარიანამ, როდესაც ქმარი დაინახა: — ჩქარა შემოდი, კარგი ღიაა!

ფრეიდენბერგი ჯერ არ ფიქრობდა სახლში შესვლას, ცოლთან ლაპარაკს განაგრძობდა და, როგორც ეტყობოდა,

რალაც ბრძანებას აძლევდა. ბოლოს ხელი გადაიქნია და სიბნელეში მიიმალა.

ათ წამზე მეტი გავიდა, ვიდრე ფრეიდენბერგი უკანვე დაბრუნდებოდა; მაგრამ ახლა მარტო აღარ იყო: თან ახლდნენ მოხუცი მინდი და კატო.

ასეთ მოულოდნელ სტუმრების დანახვაზე მარიანამ ოდნავ თავი გაიქნია, შემდეგ დიდხანს დაშტერებით უყურებდა: თავიდან კოჭებამდინ გაზომა და ბოლოს პატარა ოთახში წაიყვანა, სადაც მათთვის მცირე ვახშამი იყო მომზადებული.

— აი, თქვენთვის ვახშამი, აქაც საწოლი! — უთხრა მარიანამ, თანაც მაგიდაზედ სანთელი დადგა და ანიშნა ჩალის ლეიბი, რომელსაც სუფთა საბანი ჰქონდა გადაფარებული.

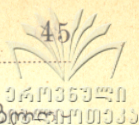
— მიირთვით, რაც ღმერთმა გამოგიგზავნაო, და მოისვენეთ! — დაუმატა ფრეიდენბერგმა, როდესაც ოთახიდან გამოსვლის დროს მიბრუნდა მათკენ: — ხვალ-კი მუშაობას შეუდგეთ; მე დაგიძახებთ, როდესაც დამჭირდებით.

ფრეიდენბერგი და მარიანა ოთახიდან გავიდნენ და ოთახში მარტო მინდი და კატო დარჩნენ.

პირველად რალაც უხერხულად გრძნობდნენ თავს ამ ახალს, შეუჩვეველ გარემოებაში და გაკვირვებით შესჩერებოდნენ ერთმანეთს, მაგრამ მალე შიმშილმა და დაღალვამ თავისი გაიტანა: საბრალოებმა დიდის სიამოვნებით მიირთვეს სადილის მონარჩუნებული ცივი საკმელი და არა ნაკლების სიამოვნებით ჩაწვნენ სუფთა ლოვინში.

ახლა ფრეიდენბერგიც არა ნაკლებ მხიარული იყო თავის მოულოდნელ შეხვედრით.

— საყვარელო მარიანა, — სთქვა მხატვარმა, როდესაც დაბრუნდა პატარა ოთახიდან, სადაც მინდი დარჩა თავის შვილით: — რა მშვენიერი ტიპები იქნებიან ისინი ჩემის სურათისათვის! მართალი გითხრა, ამათზედ უკეთესს, სანთლითაც რომ მეძებნა, ვერ ვიპოვნიდი! — მათის წყალობით, ჩემი სუ-

რათი უთუოდ ძლიერ კარგი გამოვა და კოტა სარგებლობასაც არ მომცემს.

— თუ ასეა, ძლიერ მოხარული ვარ, ჩემო კარგო! — მიუგო პასუხად მარიანამ და თან გაახსენა ქმარს, უკვე თორმეტმა საათმა დაჰკრაო.

— მე-კი იმდენი ვიყბედე, მთლად დამავიწყდა, რომ ხვალ ადრე უნდა ავდგე და სამუშაოს შეუდგე, — შენიშნა ფრეიდენბერგმა.

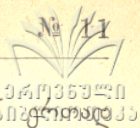
მეორე დილას, ასე — ათი საათი იქნებოდა, ფრეიდენბერგმა მოიწვია მინდი და კატო თავის სახელოსნოში, რომელიც მოთავსებული იყო ქვემო სართულის კუთხის ოთახში და ფანჯრებით პირდაპირ ბაღს დასცქეროდა. დასვა მოხუცი და მისი გასათხოვარი ქალი ისე, როგორც უნდა დარჩენილიყვნენ, სანამ მხატვარი საჭიროდ დაინახავდა მათს ამ მდგომარეობაში ყოფნას, და სიჩქარით შეუდგა მუშაობას.

— ვიცი, რომ საკმაოდ ძნელია გაუნძრევლად ჯდომა, — შეჰნიშნა მხატვარმა, როდესაც ყარანდაშებს არჩევდა: — მაგრამ ვეცდები, რაც შეიძლება ხშირ-ხშირად შევასვენოთ ხოლმე ორივენი.

შემდეგ უბრალო ნახშირი აიღო და მით ჯერ მხოლოდ სახეების მოხაზულობა დანიშნა. მის მუშაობას საჭირო სიმარჯვე და დახელოვნება ემჩნეოდა, ასე რომ — მეოთხედ საათს შემდეგ სთხოვა ჩვენს ნაცნობებს თავისუფლად დამჯდარიყვნენ და დაესვენათ.

ეს რომ გაიგონა, მოხუცი მაშინვე წამოდგა, კატო-კი ისე იჯდა, თითქოს სიზმარშიაო, და თვალს არ აშორებდა მის გარეშემო მყოფს მოწყობილებას. ფრეიდენბერგი რომ მათს სურათებს ხატავდა, კატოს უეცრად მოაგონდა ნიკლასი და ფრიდლი, რომელნიც აგრედვე ნახშირით ჰხატავდნენ ხოლმე სურათებს. ახლა მოაგონდა თავის ბავშობის ყველა ბედნიერი და უბედური დღეები; გონებით თავის ღარიბ ქონში გადაფრინდა, სადაც ნათლად წარმოუდგა ის დრო, როდესაც

ღელის პირად თავის ძვირფას და საყვარელ ძმებთან თამაშობდა. ბოლოს გამოაფხიზლა ფრეიდენბერგის ხმამ, რომელმაც უკვე მესამედ გაუშეორა, შეგიძლიან შეისვენოვო.

როდესაც გონს მოვიდა, საბრალომ რაღაც გამოურკვეველი მწუხარება იგრძნო, თვალები ცრემლებით ავესო, ტუჩებზე-კი მწარე ღიმილმა გადაურბინა, სახის გამომეტყველების ასე გამოცვლა ფრეიდენბერგს, რასაკვირველია, მაშინვე თვალში ეცა; ასე რომ—როდესაც ხელ-ახლად შეუდგა მუშაობას, სთხოვა კატოს, მხიარული სახე მიიღე, უამისოდ შენს სურათს ვერ გადავიღებო. ფრეიდენბერგი გაჩქარებული მუშაობდა და ცდილობდა, რაც შეიძლებოდა, მალე გაეთავებინა საქმე, და გაენთავისუფლებინა მოხუცი მინდი და მისი ქალიშვილი, რომელთა აქ ყოფნა ცოტათი იმასაც აწუხებდა და განსაკუთრებით მარიანას არ მოსწონდა. მას შემდეგ, რაც საბრალოებმა ფრეიდენბერგის ოჯახში ფეხი შესდგეს, მარიანა ყოველ ღონეს ხმარობდა კარგად დაემალა ფრიდლი და მისი კატები, რადგან ეშინოდა, გარეშეებმა თვალი არ მოჰკრანო. სადილობამდის დრომ საკმაოდ ჩქარა და მშვიდობიანად გაიბრბინა; შემდეგ-კი, როდესაც მინდებმა ისადილეს და ცოტა შეისვენეს, ფრეიდენბერგმა იფიქრა, ორიოდე საათს კიდევ ვიმუშავებო და ისევ მოიწვია მოხუცი და მისი ქალიშვილი სახელოსნოში. ფრეიდენბერგმა, როგორც იყო, მოასწრო მათი დასხმა და საქმეს შეუდგა, რომ მახლობელს ოთახში შეიქნა ერთი საშინელი ხმაურობა და მოისმა კატების კნავილი,—უთუოდ ექვსივენი ერთად ატყდნენ. ფრეიდენბერგმა მუშაობას მაშინვე თავი მიანება და ოთახიდან გარედ გავარდა.

— ეს რა ამბავია? რა მოჰხდა?—იყვირა და შეშინებული შევარდა სასტუმრო ოთახში; იქ მარიანა დაუხვდა.

— წადი, მალე წადი!—აღელვებით წარმოსთქვა მარიანამ: როგორმე დაამშვიდე წყეული კატები, ისე გადაირივნენ,

რომ არ ვიცი, რა მოუხერხო! შეხედე, როგორ იკბინებიან და სწორედ სასიკვდილოდ ჰგლეჯენ ერთმანეთს!

— რა მიზეზია? რა დაემართათ?— ჰმფოთავდა ფრეიდენბერგი და თან ფრთხილად ადებდა იმ ოთახის კარს, სადაც კატების ერთი წყწვა-გლეჯა იყო.

ოთახში შევიდა, ხელში ჯოხი დაიჭირა და მარჯვნივ და მარცხნივ დაუწყო ცემა ფრიდლის გამხეცებულ მეგობრებს, რომელნიც ჩაჰფრენოდნენ ერთმანეთს და ამ ოთახში კოტრიალ-კოტრიალით უმოწყალოდ ჰკბენდნენ და ჰკაწრავდნენ ერთმანეთს.

ასე გავიდა რამდენიმე წამი; ბოლოს ჯოხის ძალამ გასქრა და კატებმა ამჯობინეს სხვა და-სხვა კუთხისკენ წასულ-წამოსულიყვნენ, სადაც დაიწყეს დაბეჟილ-დაკბენილ ფერდების, კუდებისა და თათების ლოკვა. ფრეიდენბერგმა მიატოვა ამ ყოფაში კატები და ცოლთან დაბრუნდა.

— როგორა ვწუხვარ, რომ ფრიდლი ვერ დაესწრო ამ სცენას, — წარმოსთქვა ფრეიდენბერგმა და შუბლზე ოფლი მოიწმინდა: — კატების ჩხუბი, თქმა არ უნდა, ახალ სურათის იდეას დაჰბადავდა და მის ხელიდან უთუოდ მშვენიერი „კატების ომი“ გამოვიდოდა.

— ეგ სულ შენი ბრალია! — გაეხუმრა მარიანა: ჩემი რჩევა არ დაიჯერე და ფრიდლის ბაღში სეირნობა არ აუკრძალე.

ფრეიდენბერგს ის-ის იყო რაღაც უნდა ეპასუხნა ცოლისთვის, რომ უცბად მის სახელოსნოდან კატოს სასოწარკვეთილი ყვირილი მოისმა: „ფრიდლი, ფრიდლი!.. შეჰხედე, მამა! ეს ხომ ჩვენი ფრიდლია?“

ამ ყვირილთან ერთად მოისმა ფანჯრის გატეხილ მინის ხმა და ყველა ამან ერთად ისე გააბრუა ფრეიდენბერგი და მისი ცოლი, რომ ელდა-ნაკრავებივით იდგნენ ერთ ადგილას.

— ოჰ, ღმერთო ჩემო! ეს რაღა უბედურებაა! წამოიძახა მარიანამ, რომელიც პირველი მოვიდა გონს.

— დიად, დღეს ჩვენსა სულ ახალ-ახალი ამბები დაუმატა ფრეიდენბერგმა და თავის სახელოსნოში გაიქცა. გზაში შეეფეთა კატოს და უნდოდა მისი დაქვრა, რომ გაეგო, თუ რა ამბავი მოჰხდა; მაგრამ გოგო ხელიდან გაუსხლტა, მის კითხვას ყურადღება არ მიაქცია და შემოიღივით გაექანა ბაღში ფრიდლთან, რომელიც სრულიად მოულოდნელად დაინახა ფანჯრიდან.

კატომ გულში ჩაიკრა და კოცნა დაუწყო თავის საყვარელ ძმას, რომელიც დიდი ხანია მკვდარი ეგონა; სიტყვებს ვერ პოულობდა სიხარულის გამოსახატავად და დიდხანს განაგრძობდა მის კოცნას ფრიდლსაც ძლიერ გაეხარდა დის ნახვა; მაშინვე იცნო და სულ ამას იმეორებდა: „კატო!.. ჩემი საყვარელი კატო!.. მე მიყვარს კატო!“...

ეს გულის ამჩუყებელი სცენა რომ დაინახა, ფრეიდენბერგი ცოტა მოშორებით გაჩერდა; მარიანა-კი ფანჯრიდან ჰხედავდა ყველაფერს, რაც ამბავი ჰხდებოდა, და ისე აცახცახდა, თითქოს გააცივო.

დ. ავალიანი.

(დასასრული იქნება).

ნიკოლოზ ცხვედაძის დასაფლავება.

† ნიკოლოზ ცხვედაძე.

31) ოქტომბერს, დღისით 12 საათზედ, ტფილისში, ხანგრძლივ ავადმყოფობის შემდეგ, გარდაიცვალა მთელს საქართველოში კარგად ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ნიკოლოზ ცხვედაძე.

ვისაც ჩვენის ცხოვრების წინმსვლელობისათვის თვალყური უდევნებია, ვისაც ჩვენი საზოგადო საქმეები გონების თვალთ აუწონ-დაუწონია, უეჭველია, შეუმჩნევლად არ დასტოვებდა იმ დიდ ღვაწლს, რომელიც განსვენებულ ნიკოლოზ ცხვედაძეს მიუძღვის ქართველ ერის წინაშე.

განსვენებულის თითქმის ორმოც წლის საზოგადო ასპარეზზედ მოღვაწეობის დახასიათება და აღნიშვნა დიდს დროსა და შრომას მოითხოვს. ამ რთულსა და პასუხსაგებ საქმეს,

ქართული
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემია

უეჭველია, იკისრებს ჩვენის საზოგადო საქმეების მკვლევარნი როცა მეცხრამეტე საუკუნის ისტორიის ძიებას შეუდგება; ჩვენ-კი ამ ჟამად აზრად გვაქვს ამ პატარა წერილში მოკლედ მაინც გავაცნოთ ჩვენს ნორჩ მკითხველებს განსვენებულის ვინაობა და ის დიდი ღვაწლი, რომელიც მიუძღვის ნიკოლოზ ცხვედაძეს ჩვენის ერის გონებრივ წინმსვლელობის საქმეში.

ნიკოლოზ ცხვედაძე დაიბადა 15 იანვარს 1845 წელს სოფელ სოჭინას, ცხინვალის ხეობაში. განსვენებულის მამა ზებედე ცხვედაძე სოფლის ხელ-მოკლე მღვდელი იყო, მაგრამ მაინც ყოველგვარი დაბრკოლება და გაკირვება გადალახა და თავის პატარა ნიკოლოზს სწავლისადმი მისწრაფება სიყრმითვე გულში არ ჩაუკლა.

პირველდაწყებითი სწავლა ნიკოლოზმა მიიღო სახლში თავის მამისაგან. სწავლის განსაგრძობად პატარა ნიკოლოზი მამამ მიიბარა ტფილისის სასულიერო სასწავლებელში, საიდანაც, კურს-დამთავრების შემდეგ, ტფილისის სასულიერო სემინარიაში მიიბარა. სემინარიაში განსვენებული სამაგალითო მოწაფედ ითვლებოდა. ახალგაზდა მოწაფემ თავის მხნეობით და ბეჯითობით საერთო სიყვარული და პატივის-ცემა დაიმსახურა. სემინარიის მთავრობამ ნიკოლოზ ცხვედაძე, სემინარიის კურს დამთავრების შემდეგ, როგორც საუკეთესო მოწაფე, სახელმწიფო ხარჯით გაჰგზავნა მოსკოვის სასულიერო აკადემიაში.

ახალგაზდა ნიკოლოზი უმაღლეს სასწავლებელში თავის ჩვეულებრივ მხნეობით დაეწაფა მეცნიერების შეთვისებას და სულ მოკლე ხანში შრომის მოყვარეობით და ნიჭით მიიქცია პროფესორების ყურადღება. აკადემია ნიკოლოზ ცხვედაძემ დაამთავრა 1872 წელს ღვთის-მეტყველების კანდიდატის ხარისხით და იმავე წელს განწესებულ იქმნა ტფილისის სასულიერო სემინარიაში მასწავლებლად. გულ-ჩვილმა ახალგაზდა მასწავლებელმა, ზედ მიწვევით, ღრმად მცოდნემ მო-

ზარდ თაობის ფსიხოლოგიისამ, სასწავლებელში ფეხისა და ხელისა გმისათანავე, დაიმსახურა ჭეშმარიტი სიყვარული და პატივისცემა მოსწავლე ახალგაზდობისა. განსვენებული მამობრივის მზრუნველობით უნერგავდა გულში მოსწავლე ახალგაზრდობას ჭეშმარიტებისადმი სიყვარულს და სათნოებას და კიდევ ეს იყო მიზეზი მოსწავლე ახალგაზდობის მისდამი ასე განუსაზღვრელის სიყვარულისა.

სემინარიიდან ნიკოლოზ ცხვედაძე გადავიდა ტფილისის საქალებო ინსტიტუტში ისტორიისა და გეოგრაფიის მასწავლებლად, საცა მთელი ოცდა-ხუთის წლის განმავლობაში ენერგიულად ასრულებდა მასწავლებლობის მძიმე თანამდებობას. მსცოვანმა პედაგოგმა თავის ნაყოფიერ მოღვაწეობით საქალებო ინსტიტუტშიაც ღრმა კვალი დასტოვა, და დღეს არა ერთი და ორი ამ სასწავლებელში კურს-დამთავრებული ქალი სიამოვნებით იგონებს თავის მასწავლებლის მშვიდსა და მამობრივ სიყვარულით აღსავსე კეთილ სახეს, რაიცა ასე იშვიათია ჩვენის აწინდელ სკოლის ცხოვრებაში.

ამნაირად განსვენებული საუკუნის მთელის მეოთხედის განმავლობაში მხნედ ემსახურებოდა ახალთაობის სწავლა-აღზრდის საქმეს და მამობრივის სიყვარულით უნერგავდა გულში სიმართლისა და ჭეშმარიტებისადმი სიყვარულს. ეს პრინციპი განსვენებულს ქვა-კუთხედად ჰქონდა მიჩნეული თავის სამასწავლებლო ასპარეზზედ და საქმით, სიტყვით მუდამ იმის ცდაში იყო, რომ ეს საუკეთესო გრძნობები განემტკიცებინა ახალგაზდობის ჩვილს გულში.

სრულიად საკმარისი იყო ნიკოლოზ ცხვედაძეს თავისი სამოღვაწეო ასპარეზი მარტოდ-მარტო მასწავლებლობით შემოეფარგლა; მისი მოღვაწეობა ამ ფარგალშიაც თვალ-საჩინო და საგულისხმიერო იქნებოდა, მაგრამ სამშობლოს გულ-შემამტკივარმა მოღვაწემ ეს არ იკმარა და უფრო ფართო და რთული აზრი დაისახა თავის სამოღვაწეო ასპარეზისათვის. გან-

სვენებულს ღრმად ჰქონდა შეთვისებული ის აზრი, რომ კეთილ-დღეობა, ერის ნივთიერად და გონებრივად წინმსვლელობა მხოლოდ მაშინ არის შესაძლო, როცა ამ ერის მკვიდრთა შორის წერა-კითხვა გავრცელებულია, როცა წერა-კითხვის უცოდინარი ნაკლებად მოიძებნება. ამ აზრით გატაცებულმა ნიკოლოზ ცხვედაძემ ჩვენის ქვეყნის სხვა მოამბაგებთან ერთად შეადგინა წესდება იმ დიდ მნიშვნელოვან საზოგადოებისა, რომელსაც ამ ჟამად ეწოდება: „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება.“ წესდების დამტკიცებისთანავე ნიკოლოზ ცხვედაძე აირჩიეს გამგეობის წევრად და ამ უკანასკნელ ხანამდის განსვენებული დაუღალავად ემსახურებოდა საზოგადოების აზრის განხორციელებას. მთელი ოცისა და ოცდახუთის წლის განმავლობაში ნიკოლოზ ცხვედაძე იშვიათის მხნეობით თავს დასტრიალებდა საზოგადოების საქმეებს და მისის თაოსნობითა და გამჭრიახობით არა ერთი და ორი საქმე დაგვირგვინებულია კეთილად ამ საზოგადოებაში.

მხურვალე მონაწილეობას იღებდა განსვენებული ნიკოლოზ ცხვედაძე მეორე დიდ-მნიშვნელოვან საზოგადოების დაფუძნებაში, რომელსაც „ტფილისის გუბერნიის ღარიბ მოწაფეთა დამხმარე საზოგადოებას“ ეძახიან. ამ საზოგადოების სული და გული პირველ დაფუძნებიდგანვე ნიკოლოზ ცხვედაძე იყო. განსვენებულს ღრმად სწამდა, რომ წერა-კითხვის გავრცელება მძლავრი იარაღია ხალხის კულტურულ აღყვავებისათვის, მაგრამ, თუ ქვეყანას არ მოეპოვება საშუალო და უმაღლეს კურს-დამთავრებული ქემპარიტად განათლებული ახალგაზდობა, ერის განვითარება შესაფერის ნაბიჯით წინ ვერ წაიწევს. მართალია, ჩვენი მოსწავლე ახალგაზდობა განათლებას იღებდა სახელმწიფო გიმნაზიებში, მაგრამ, სამწუხაროდ, ამ სასწავლებლებში სამშობლო ენას ჯეროვანი ადგილი არა ჰქონდა დათმობილი, და ამიტომ ქართველ ახალგაზდობის სწავლა-აღზრდის საქმე საშუალო სასწავლებლებში სასურველად ვერ ჩაითვლებოდა. ამ ნაკლის თავიდან ასაშორებლად განსვე-

ნებულმა სხვა ჩვენს მოღვაწეებთან ერთად განიზრახა სასწავლო სასწავლებლის დაარსება, საცა სამშობლო ენას საპატრიოტული ადგილი უნდა დასთმობოდა. ეს აზრი განსვენებულმა ღირსეულად განახორციელა და ამ ჟამად ქართველ საზოგადოებას მოეპოვება საშუალო სასწავლებელი, ქართული გიმნაზია, საცა რვაასამდე ქართველი მოწაფეა თავმოყრილი და ქართულს ენას რვა კლასამდის სწავლობს. ვინ ჩამოსთვლის ყველა იმ დაბრკოლებას და გაკირებას, რომელიც განსვენებულმა განი-

ნიკოლოზ ზებედეს-ძე ცხვედაძე კუბოში.

ცადა ამ სასწავლებლის მოვლა-პატრონობის დროს. მართალია, თუმცა სასწავლებელს ნივთიერად ტფილისის თავად-აზნაურობა ინახავდა და ღღესაც ის ინახავს, მაგრამ სასწავლებელი მრავალჯერ დროებით ისეთ უკიდურეს მდგომარეობაში ჩავარდნილა, ისეთი შავნი ღღენი გამოუვლია, რომ კინაღამ დაკეტის კარამდის მიულწევია. აი, სწორედ ახეთ გაკირვებულს მდგომარეობაში, განსვენებულს ქვეყანა შეუჯერებია და სასწავლებელი განსაცდელისაგან გამოუხსნია. დიდის სიფრთხილით,

დიდის თან-და-თანობით, დიდის დაკვირვებით აწესრგვნიდა გამგე კომიტეტის წევრობის დროს ქართულ გიმნაზიის საქმეებს და ყოველს გარეშე მტერს ღირსეულს პასუხს აძლევდა სასწავლებლის საბედნიეროდ და საკეთილდღეოდ.

ამ სასწავლებლის უფრო მკვიდრ ნიადაგზედ დასამყარებლად განსვენებულმა განიზრახა ქართულ გიმნაზიისათვის საკუთარის შენობის აგება. სწორედ იმ დროს, როცა ეს კეთილი აზრი დაებადა განსვენებულს, სკოლის გამგე კომიტეტს არავითარი შეძლება არა ჰქონდა საკუთარის შენობის მოპოვებისათვის. თუმცა ეს ასე იყო, მაგრამ ყოველთვის იმედებით აღვსილი მოხუცი მანც შეუდგა საქმის თავდარიგს და ქალაქის განაპირად, ვერაზედ, შეიძინა ხუთი დესიატინა მიწა და ორის წლის განმავლობაში ჩაჰყარა საძირკველი იმ უზარმაზარ და დიდებულ შენობისა, რომელიც დღეს მთელის ტფილისის თვალად უნდა ჩაითვალოს. მხოლოდ რწმენითა და ენერგიით სავსე ადამიანს შეეძლო სრულიად უკაპეიკოდ დაეწყო ეს დიდებული შენობა. და მართლაც, მხოლოდ ნიკოლოზ ცხვედაძის ენერგიას, მის მხნეობას, მის თავდადებას და მის განუსაზღვრელ რწმენას და იმედს და კიდევ იმედს შეეძლო ამოდრავებინა „არ რის მქონე“ ქართველობა და ასეთი საეროვნო, საშვილის-შვილო და მასთან სამძიმო საქმისათვის ფერხულში ჩაება ყველა ჩვენის ერის კეთილის მსურველი. განსვენებულმა თავის პირადის გამჭირახობით გაუთვალისწინა ჩვენს საზოგადოებას მიუცილებელი მნიშვნელობა ამ „საეროვნო ტაძრისა“ და საზოგადოებაც სრულის ნდობით მოეპყრო განსვენებულს და შეძლების გვარი დახმარება აღმოუჩინა. ტფილისის თავადაზნაურობამ, თავადმა კონსტანტინე მუხრანბატონიშვილმა, ძმათა ზუბალაშვილთა და სხვათა უხვი შემოწირულება მიუძღვნეს სააღმშენებლო კომისიას, რომლის თავმჯდომარე და სული და გული ნიკოლოზ ცხვედაძე იყო, და ამ რიგად განსვენებულმა თითქმის დაამთავრა ის დიდებული შენობა, რომელშიაც ამ ჟამად მოთავსებულია ქართული

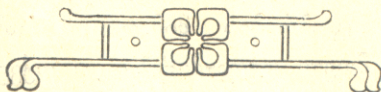
სავაჟო და საქალო გიმნაზია, საისტორიო და საეთნოგრაფიკო მუზეუმი და ქართული საბავშვო ბაღი.

ათის წლის განმავლობაში განსვენებული განუწყვეტლივ თავს დასტრიალებდა ამ დიდებულ შენობას, ამ „საეროვნო ტაძარს“, და სულ იმის ფიქრში იყო, დროზედ მოგვევარებინა მოსწავლე ახალგაზდობისათვის ჰიგიენურად მოწყობილი თავშესაფარი. ამ ათის წლის განმავლობაში ვისაც-კი ერთხელ მაინც გაუვლია სათავად-აზნაურო გიმნაზიის მახლობლად, სასწავლებლის ეზოში ჯექველად შევნიშნავდა მოხუცს, რომელიც მამობრივის სიყვარულით თავს დასტრიალებდა მუშებს და მათთან ერთად იზიარებდა იმ მძიმე ტვირთს, რომელიც ასე განუყრელია ყოველ რთულისა და სამძიმო მუშაობის დროს.

განსვენებული დღე და ღამ აჩქარებდა ამ საშვილის-შვილო შენობის საბოლოოდ დამთავრებას, მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს სურვილი სავსებით არ შეუსრულდა. შეუბრალე-ბელმა სიკვდილმა სიცოცხლე სამუდამოდ მოუსპო იმ ადამიანს, რომლის კაცთ-მოყვარე გული მუდამ საეროვნო, საქვეყნო და საშვილი-შვილო საქმეებისათვის სძვერდა.

დიად, ქართველმა საზოგადოებამ დაჰკარგა მხნე, გულ-მოდგინე და შრომის მოყვარე საზოგადო მოღვაწე, რომელიც მთელ ორმოცის წლის განმავლობაში სიტყვით და საქმით ქართველ მოზარდ თაობის აღორძინების საქმეს მხნედ და ენერგიულად ემსახურებოდა.

ალ. მიქაბერიძე.

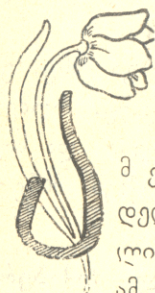

ლევ ტოლსტოი და სოფლის ბავშვები.

ლევ ტოლსტოის ხსოვნას.

მ ერთი წლის წინად გადაიცვალა რუსეთში მათელ დედამიწის ზურგზე ცნობილი მსოფლიო მწერალი ლევ ტოლსტოი. რამ გაუთქვა ასე სახელი ამ კაცს, რამ შეაყვარა იგი მთელ კაცობრიობას? სწორედ იმ მოსიყვარულე, მგრძნობიარე გულმა, რომლის სიღრმიდან სიკვდილის ჟამს გაისმა შემდეგი სიტყვები იქ მყოფ ნათესავებისა და მეგობრების მიმართ: „რამდენი მილიონი ხალხი იტანჯება მთელ დედა-მიწაზე და თქვენ-კი მარტო მე, ლევ ტოლსტოის, მევლებით თავსაო“.

მთელ თავის სიცოცხლის განმავლობაში ლევ ტოლ-

სტოი ღარიბ, დატანჯულ ხალხზე ჰფიქრობდა და სწერდა იმის სულისა და გულის უღრმესი წადილი იყო ადამიანის სულსა და გულში იმ ღვთიურ გრძნობის გაღვივება, რომელსაც სიყვარულს ეძახიან და რომელიც, როგორც მზის შუქი—ნისლს, ისე ჰვანტავს და ჰკურნავს ყოველნაირ ტანჯვა მწუხარებას და ადამიანთა შორის ერთმანეთის ჩაგვრა-წვალებას. ვინც თავის ძმა-ადამიანს აწყენს და აწვალებს, იმიტომ სჩადის ამას, რომ ბავშვობიდან ღვთის უცოდინარობაშია გაზრდილი,—ამბობს ლევ ტოლსტოი,—იმ ღვთისა, რომლის შვილები და ერთურთს შორის ძმები არიან ადამიანებიო. საკმაოა ადამიანმა შეიყვაროს ღმერთი, რათა თავისი ძმაც ღვთის შვილად იცნოს და აღარ აწვალოსო.

ამიტომ ლევ ტოლსტოი თავის ცხოვრებაში ბევრს ფიქრობდა იმაზე, თუ როგორ უნდა იყოს მოწყობილი ადამიანის აღზრდა-განათლება ბავშვობიდან, რათა ცხოვრებაში იგი მოსუყვარულე და ტანჯულთა გულის პასუხის მცოდნე არსებად გამოვიდეს. სიყვარული სიყვარულს ჰშობს,—ამბობდა ლევ ტოლსტოი, ამიტომ ის სკოლა, სადაც ბავშვები სწავლობენ, სიყვარულზე და არა ძალ-დატანებაზე უნდა იყოს აგებულიო. ბავშვი თავისუფლად უნდა მიდიოდეს ასეთ სკოლაში, თავისუფლად უნდა აირჩიოს სასწავლოდ ის საგანი, რომელიც თვითონ სურს, თავისუფლად უნდა მიეკედლოს იმ მასწავლებელს, რომელსაც თვითონ აირჩევს და შეიყვარებაო. ის საგანი, რომელსაც ბავშვი უგულოდ, ძალ-დატანებით სწავლობს, ამ გულს მშრალად ხვდება და არ აღვიძებს შიგ იმ გრძნობას, რომელსაც სიყვარულს ეძახიან და რომლის გაღვივება და აღზრდა-განვითარება ყოველნაირ ცოდნის შექმნაზე უფრო ძვირფასიაო.

ამიტომ იმ სკოლაში, რომელიც ლევ ტოლსტოიმ თავის სოფელ იასნაია პოლიანაში გახსნა სოფლელ ბავშვებისათვის, სწავლა სრულებით თავისუფალი იყო: თვითეულ ბავშვს შე-

ედლო ევლო ან არ ევლო ამ სკოლაში და იმ საგნისათვის დაეგდო ყური, რომელსაც თვითონ აირჩევდა.

ამისთანა სკოლა ჩვეულებრივი არ იყო და შეიძლება ზოგიერთს საეჭვოდ ეჩვენოს და არ იწამოს, რომ პატარა ბავშვი, გამოუცდელი და უცოდინარი, შესძლებს თავისთვის სასარგებლო საგნისა და მასწავლებლის არჩევას, მაგრამ სინამდვილე გვიმტკიცებს, რომ ასეთი სკოლის მოწყობა შესაძლებელია. თვითონ ლევ ტოლსტოი იყო მასწავლებლად თავის სკოლაში, და, თუმც არავის ძალას არ ატანდა ევლო სკოლაში, ბავშვები თავის სურვილით და ხალისით დადიოდნენ და, როგორც ბუზები თაფლს, ისე ეხვეოდნენ ლევ ტოლსტოის, თავის ამხანაგს, თავის სწორს და არა მხოლოდ მასწავლებელს.

ლევ ტოლსტოიმ სწორედ თავის სიცოცხლისა და თავის სკოლის მაგალითით დაამტკიცა, რომ მოსიყვარულე გულით და ცოცხლად გადაცემულ ცოდნას არ შეიძლება თავის ნებით, ძალ-დაუტანებლად არ მიეკედლოს ბავშვი, როგორც შეუძლებელია არ ეძიოს თავის ნებით საქმელი იმ ადამიანმა, რომელსაც ჰშიანო, და მთელ დედა-მიწის ზურგზე ვერ მონახავთ ისეთ სულდგმულს, რომელსაც სიყვარული არ ჰშიოდეს და სიყვარულიანი ცოდნა არ იძიოს.

ასეთი სასიხარულო და სანეტარო სასწავლებელი იყო ლევ ტოლსტოისაგან იასნაია პოლიანაში გახსნილი სკოლა.

ერთმა მოწაფემ, რომელმაც ეს სკოლა დაასრულა და შემდეგ, როცა გაიზარდა, მოსკოვში გადასახლდა და ვაჭრობას მიჰყო ხელი, ძალიან საყურადღებო ამბავი დასწერა გაზეთში. მოგვითხრო თავისი ცხოვრება, როგორ გაკოტრდა, რამდენი ვაჭირება გამოიარა, როგორ დაჰკარგა ყოველივე იმედი, რომ ბედი გაუღიმებდა, რომ იმისი საქმე გამოკეთდებოდა, და თავის დაღრჩობა გადასწყვიტა; ამ შავ-ბნელ აზრით გულში მოსკოვ-ს წყლის პირად წავიდა. აქ, სანამ წყალში

გადავარდებოდრი, ამბობს ეს კაცი, ერთის წუთით დავჯექი პირზე და დავფიქრდიო. გამახსენდა ჩემი მზიარული ბავშვობა იასნაია პოლიანაში, გამახსენდა ჩვენი სკოლა, სადაც სიხარულით მივრბოდი დილ-დილას, გამახსენდა ჩვენი საყვარელი მასწავლებელი ლევ ნიკოლაევიჩი, რომელიც მამასავით თავს გვევლებოდა და ამავე დროს ჩვენი ძმა, ერთგული მეგობარი და გულის შესაიდუმლოე იყო. გამახსენდა ყველა ეს, და თითქო უეცრად რაღაც შუქი მოეფინა ჩემ იმედ-დაკარგულ გულს, ამ გულში თითქო ღამე გამითენდაო. შორს გავდევნე თავის მოკვლის ფიქრი, მომემატა მხნეობა, დავბრუნდი ხალისიანის გულით სახლში და თან-და-თან გამოვაკეთე ჩემგან დაღუპულად ცნობილი საქმეო.

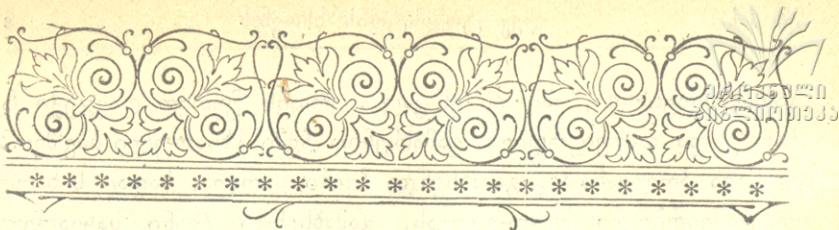
როცა დაუფიქრდებით ამ შესანიშნავს სიტყვებს, უფრო კარგად შევიგნებთ, რად უყვარს ასე მხურვალე გულით მთელ კაცობრიობას ლევ ტოლსტოი. თვითეული ადამიანი დედამიწის ზურგზე, ვინც უნდა იყოს, ინგლისელი, ჩინელი, თუ ავსტრალიელი, თავის ცხოვრების მძიმე წუთებში, როცა უიმედობა ეუფლება, ლევ ტოლსტოის ნაწერებში ჰპოვებს იმ რწმენისა და სიყვარულის შუქს, რომელიც იმის გულში დაბუდებულ მწარე ტანჯვას ჰკურნავს, ღამეს უთენებს და ცხოვრებას უადვილებს.

არ დაიღუპება ის კაცობრიობა, სადაც ასეთი კაცები იბადებიან, — ფიქრობს ტანჯული ადამიანი, — არ დაიხშობა ის გული, რომლის სიღრმიდან სჩქევს ასეთი ძლიერი და წმინდა გრძნობა ძმობა-ერთობისა. და სწორედ ამ ძლიერმა და წმინდა გრძნობამ მოუპოვა ლევ ტოლსტოის სახელი მთელ დედა მიწაზე და მთელი კაცობრიობა შეაერთა იმის სასიყვარულოდა და ღრმა პატივ-საცემად.

ილია ნაკაშიძე.

უმაკითულო ტელეგრაფი.

(შემდეგი).

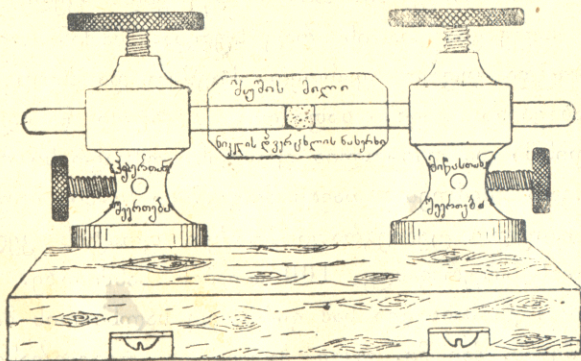

ადამცევი მოსაწყობი, მაშასადამე, მზადაა. ტალღები ვრცელდება ეთერში. საჭიროა მხოლოდ მათი დაკავება.

მაგრამ ეთერის ტალღების დაკავება მით უფრო ძნელია, რაც უფრო შორსაა ერთმანეთისგან მიმღები და გადამცემი მოსაწყობი. ეთერის ტალღები უნდა გავრცელდეს სივრცეში ყოველ მხარეს. მაგრამ რაც უფრო შორს მიდის, მით უფრო ეკარგება ძალა, როგორც გუბის ტალღებს, რომლებსაც ვიწვევთ ქვის შემწეობით. მართალია, დიდ მანძილზე ტალღა სუფევს, მაგრამ ძალზე სუსტია. საქმე ახლა ის არის, თუ როგორ გავაკეთოთ ისეთი გრძნობიერი იარაღი, რომ აღნიშნოს სუსტი ტალღებიც. ეს იარაღიც მოიგონეს.

ეს იარაღია ორ გოჯიან შუშის მიღები, $\frac{1}{10}$ გოჯი, გარდი-გარდმო სიგანით. მიღებს სქედვენ ვერცხლის საცობებით, რომლებიც მილის შიგნით თითქმის შეეხება ერთმანეთს; მანძილი მათ შუა $\frac{1}{32}$ გოჯია. ეს ცარიელი ალაგი ვერცხლის საცობებ შუა არის გავსებული ნიკელისა და ვერცხლის მტვერის ნარევით (96 ნაწილი ნიკელისა და 4 ვერცხლისა) და

ვერცხლის წყლის მცირე ნარჩენებით. მილის დაბეჭდვის სუტვენ იქიდან მთლად ჰაერს. ამნაირად მოწყობილ მილს აქვს გასაკვირველი თვისება: შეუძლიან აასრულოს დანიშნულება როგორც კარგ, ისე არა კარგ გამყვანელ ელექტრონისა. როცა შიგ ნაწილები ნიკელისა და ვერცხლისა ჩვეულებრივ, არა-გამაგრებულ მდგომარეობაშია, მილი ძლიერ ელექტროს დენისთვისაც-კი ხდება ძალზე არა კარგ გამყვანელად, ე. ი. სულ მთლად არ უშვებს მას. მაგრამ საკმაო სულ მცირე ტალღა შეეხოს ამ ნაწილებს, რომ ერთმანეთს მიეწებონ და შეადგინონ ლითონის მინაგვარი ხიდი, და მაშინ მილი გადაიქცევა ელექტრონის მშვენიერ გამყვანელად. ამ დროს რომ ყოფილიყო მილში გაშვებული ელექტროს დენა, იგი არ განიცდიდა არავითარ წინააღმდეგობას და თავისუფლად გაივლიდა მილში გაკეთებულ ხიდზე. მაგრამ საკმაო მილს შეეგხოთ, რომ ეს წვრილი ლითონის ნაწილები დაჰშორდნენ ერთმანეთს, გაკეთებულა ხიდი დაიშალოს, და მილი ისევ ელექტრონის გამოუსადეგარ გამყვანელად გადაიქცეს. ახლა აღარ გაატარებს ელექტროს დენას.

მომკრები.

ამ იარაღს ჰქვიან მომკრები, რომელიც მოიგონა იტალიელმა კოლჩეჩჩიმ და შემდეგში გააუმჯობესა ფრანგმა ბრენლიემ.

მომკრებს შეუძლიან აღნიშვნა ეთერის ძალზე ტალღებისა, მაგრამ ძალა ტალღისა, რომელიც იარაღს შეუძლიან აღნიშნოს, იმდენად სუსტია, რომ მეტია თქმა იმისი, თუ რაოდენად სუსტად იმოქმედებს ტელეგრაფის მოსაწყობზე. მაგრამ თუ მოვიგონებთ მილის თვისებას—გადაიქცეს გამყვანლად ელექტროს დენისა, როცა მოხვდება თუ გინდ სულ მცირე ტალღა, საკმაოა მარტო მისდამი გაყვანა ელექტროს დენისა ახლო მყოფ მოსაწყობთან ბატარეიდან და შეერთება ამ დენისა ჩვეულებრივ ტელეგრაფის მორთულობასთან, რომ უკანასკნელს დავაწყებინოთ მუშაობა.

როცა ელექტრონის ტალღა შეიქრება მილში, ლითონის ნაწილები შეჭქმნიან იქ ხიდს, რომელზედაც გადავა ელექტრონის დენა ბატარეიდან, და ტელეგრაფის მორთულობა გვიჩვენებს ნიშანს ლენტზე. ამას შემდეგ განსაკუთრებული სარეკელი არყევს მილს, ლითონის ნაწილები ისევ განმართვდებიან, მილს აღარ გაჰყავს დენა, მაგრამ მერე ისევ შეუძლიან აღნიშვნა ეთერის სუსტის ტალღებისა.

მარკონიმ, ჯერ ოცის წლის ჯაბუკმა, სცადა თავისი ნაზრი თავის მამის მამულში. თითონ აკეთებდა ყველა საჭირო იარაღს და მალე გააკეთა ის, რაც სურდა. მაშინ მოინდომა თავისი გამოცდა უფრო ფართედ მოეწყო და მსურველებისთვის დაენახებინა თავისი ნაფიქრი. ამ აზრით წავიდა 1896 წელს ინგლისში და დაიყოლია ფოსტის უმთავრესი მმართველობა, მიეცათ შეძლება თავის მოგონილ საქმის ძალა ეჩვენებინა. უმავთულო ტელეგრაფი მოაწყოა ფოსტის კედლიდან მეორე სახლის სახურავამდე, 100 ალაბის მანძილზე. შემდეგ მალე გააღიდა ეს მანძილი სამ ვერსამდე სალსბერის მინდორზე. 1897 წელს, მაისში, უკვე ჰზავნიდა ტელეგრაფებს ლავერნაკიდან ფლექტოლში, სადაც ამ დროსვე სცდიდა თავის მოგონილს ამ გვარსავე საქმეს ინჟინერი პრისი; მათ მიიზიდეს ყურადღება და დაიმსახურეს თანაგრძნობა ინგლისელებისა.

როცა მარკონიმ დასდგა თავისი მორთულობა, პირველი ში მარცხი განიცადა. მთელი სამი დღე სცდილობდა თავისი მორთულობა მოეწყო, მაგრამ ამაოდ. აქეთ-იქიდან დაცინვა მოისმოდა მარკონისა და ქება-დიდება პრისის სისტემისა. ბოლოს მარკონის მოუვიდა ფიქრად მშვენიერი აზრი, რომ გადაეტანა მოსაწყობი, რომელიც დამყარებული იყო კლდეზე, ზღვის ნაპირად. შეასრულა თუ არა ესა, მოსაწყობმა დაიწყო ბეჭდვა მიღებულ ნიშნებისა. მარკონის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა

ამას შემდეგ მარკონი უფრო და უფრო ადიდებდა მანძილს, რომელზედაც მორთულობა იძლეოდა ნიშნებს, დაამყარა შეერთება ინგლისისა და საფრანგეთის ნაპირებ შორის 135 ვერსზე, უაიტსა და ლიზარ კუნძულებ შორის—300 ვერსზე და 1901 წელს ნაპირსა და გემს შუა ზღვაში 525 ვერსზე.

მარკონის მორთულობა მაღალი ანძაა, შეერთებული მავთულით ბატარეასთან. ზევით თავში არის ორი სპილენძის ბურთი, რომლების შუა ჩნდება ნაპერწკალი. მიმღები მორთულობა აგრევე მაღალი ანძაა, შეერთებული მავთულით მილთან, ან მიმღებლის მომკრებთან. ზოგჯერ ნიშნების მიცემის დროს დიდ მანძილზე, როდესაც, როგორც ფიქრობდა მარკონი, ეთერის ტალღების გასავრცელებლად დაუშლიდა სიმრუდე დედა-მიწის ზედა პირისა, იგი ხმარობდა ფრანებს მავთულზე. ეს ფრანები საზოგადოდ უფრო ადვილი მოსახმარისა, ვიდრე დიდრონი ანძები.

დეკემბერში 1901 წელს მარკონი და ორნი მისნი თანამშრომელნი კემპი და პაჟე, წავიდნენ ინგლისიდან ამერიკაში. არავინ იცოდა, რისთვის წავიდნენ; მცხოვრებლებს ინგლისში უკირდათ ეყურნათ შეუიარაღებელ თვალთ იმ თვალების მომჭრელ სინათლისთვის, რომელსაც გამუდმებით იძლეოდა ნაპერწკლები მარკონის მიერ გაკეთებულ ანძებიდან. მარკონი მავიდა იქამდინ, რომ სიგრძე ეთერის ტალღებისა, გამოწვეუ-

სსსრკ-ის
განმარტების
სამსახური

ლი² ამ ნაპერწკლებით, აიყვანა 170 საჟნამდე, სისწრაფე კოთორღვათა-კი 800,000-მდე წამში. ეს ტალღა იყო უდიდესის ძალისა, რომელიც, მარკონის მოსაზრებით, უნდა მიწეულიყო, როგორც პეტერბურგამდინ, ისე აფრიკასა და ამერიკამდინ.

1901 წელს მარკონი წავიდა ამერიკას, ქალაქს სენტ-ჯონში, შეუმჩნევლად გავიდა ქალაქ გარედ და ავიდა კარგა მაღალ გორაკზე, იპოვა იქ ძველი შენობა და დაიწყო მუშაობა თავის თანამშრომლებთან ერთად. სამ დღეში მოამზადეს, რაც საჭირო იყო. აქედან სჩანს, როგორი ადვილი გასაკეთებელია მარკონის მორთულობა-მოსაწყობელი. 11 დეკემბერს მარკონიმ აუშვა ფრანი, უშველებელი ფრანი სიგრძით საჟენ-ნახევარი, გაკეთებული აბრეშუმით, გადაჭიმული ინდოეთის ლერწამზე. მაგრამ გაუშვა თუ არა ეს ფრანი, ქარმა მოსტაცა და გადიტანა ზღვაში. მაშინ მარკონიმ მოამზადა ჰაერის დიდი ბურთი, ორ-საჟნიანი გარდი-გარდმო, სავსე წყალმბადით, და ბურთი უცბად დაიძალა ხშირ ბურუსში, რომელიც ეხვეოდა ყველაფერს გარშემო. მაგრამ გასჭიმა თუ არა ბურთმა მავთული, რომელზედაც იყო მიმაგრებული, მავთული სწრაფლ დაეშვა მიწაზე: ბურთი მოსწყდა და გადიკარგა.

მეორე დღეს, 12 დეკემბერს, ისევ აუშვეს სხვა ფრანი. თუმცა ქარი ჰქროდა და ბურუსი იყო, მარკონიმ და მისმა თანამშრომლებმა მიიღეს ყოველი ღონის-ძიება და ფრანი ავიდა 60-ც საჟ. სიმაღლეზე და იქ გაჩერდა.

დადგა უკანასკნელი წამი. მარკონი ამერაკაში რომ მიდიოდა, დაავალა თავის თანაშემწეებს ინგლისში, ყოველ დღე დანიშნულ საათს მაძლიეთ ნიშნები ასო s—მაგვარი, სამ წერტილად, როცა მიიღოთ ჩემგან ამბავი, რომ ყოველივე მზადააო.

დ. ჯანაშვილი.

(დ. სასრული იქნება).